

Палахкоче свіча поминальної нині молитви

Достигали жита. І тремтіли дитячі коліна — Косоокої смерті чорнів продірявлений плащ... Вимирало село — потопала в сльозах Україна, І розгублене небо ковтало задущений плач.

Шаленів людомор — лютували нові яничари, І старенька бабуся міняла ікону на сніп... Над полями святими замучені душі ячали, І Дніпро захлинувся у розпачі страчених слів.

Палахкоче свіча поминальної нині молитви, І розгнуждана пам'ять малює історії слід... Тільки ті колоски — життєдайного виміру витвір, Як і завше, очима дитячими міряють світ.

Ігор ЯВОРСЬКИЙ
3 квітня 2007 року, Черкаси

Виходячи з реальних викликів і загроз, які постали перед Україною: військова агресія Росії, активізація внутрішніх антинаціональних сил, складна соціально-економічна ситуація, утвердження панування фінансово-політичного олігархату в усіх сферах життєдіяльності української Нації, — делегати з'їзду заявляють про готовність діяти консолідовано з усіма національно-патріотичними силами в інтересах Українського народу задля збереження і зміцнення Державності як найвищої цінності Нації.

Головними просвітницькими засадами діяльності "Просвіти" є ідейний україноцентризм, реалізація Національної ідеї, побудова Національної держави та сильного громадянського суспільства на основі цінностей Свободи, Соборності, Справедливості, Гідності, Українськості.

Заради збереження і розвитку національної ідентичності, духовної, політичної консолідації Народу українські партії обстоюватимуть єдину Помісну Українську Церкву, авторитет державної Української Мови, Суверенність культурно-інформаційного простору, україноцентричну політику влади, європейськість і євроатлантичність розвитку та безпеки країни.

Стратегічними завданнями для просвітницького руху є формування національної свідомості громадянського суспільства, яке буде здатне деолігархізувати і "деофшоризувати" фінансово-економічну й політичну систему країни, деколонізувати світоглядність, українізувати інформаційний національний простір. Лише подолавши ці негативи, можна ліквідувати бідність, зупинити катастрофічну міграцію продуктивної частини народу за кордон, виховати патріотичну, освічену, конкурентоспроможну українську молодь, зберегти для нинішніх і майбутніх поколінь природне довкілля, утвердити соціальну справедливість і зміцнити Українську Державність.

Для виховання сильної української політичної нації, спроможної захистити свободу й суверенітет України, творити духовні й матеріальні цінності національної культури й економіки, обстоювати людську, національну і державну Гідність, необхідно утверджувати в усіх сферах життя націо-

Ухвала Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, прийнята X з'їздом 18 листопада в Києві

"Слава України має своїм джерелом не політичну владу, а НАЦІОНАЛЬНУ культуру народу — внесок мислителів і просвітян у спільний набуток людства".

нальну ідею як основу поступу Української держави. "Просвіта" наголошує, що найпо сутнішими завданнями влади і суспільства, сім'ї і церкви, представників усіх етносів і народностей, для яких Україна — Батьківщина, є виховання поваги до України, гідності за Україну, одержима праця і боротьба за українську Державність як визначальну духовну, ідейну, політичну цінність, її національну культуру й історію, українську мову і національні святині, традиції і єдину українську Церкву, Конституцію.

Враховуючи півторастолітній історичний досвід боротьби "Просвіти" за Україну, культуру, школу, церкву, українську мову, наступ на яку завжди був тотожним нищенням Українського народу та української державності, зважаючи, що рідне Слово є та буде головним елементом національної ідентичності, самовизначення та головним багатством національної культури, базовим складником української державності й основою національної безпеки, звертаємося з вимогами і пропозиціями до держави, самоврядних, публічних органів і громадських і політичних інституцій:

а) вимагати від влади і найвищого державного керівництва негайного скасування українофобського мовного закону "Ка-Ка", який руйнує українську ідентичність, національну свідомість, соборну державність, нищить безпеку і прогрес української нації, оприлюднивши, нарешті, рішення Конституційного Суду з цього питання;

б) ухвалити закон України "Про українську мову";

в) забезпечити безумовне виконання норм Конституції України, рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 ро-

ку щодо захисту, всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території країни;

г) ухвалити на найвищому політичному рівні Державну комплексну програму захисту і розвитку української мови на період 2018—2025 роки;

д) Уряду України, органам місцевого самоврядування ввести у план дій на 2018—2020 роки (відповідно Указів Президента України про Стратегію сталого розвитку "Україна-2020", Стратегію національно-патріотичного виховання дітей і молоді на 2016—2020 роки заходи щодо подолання деформацій національного мовно-культурного, мовно-інформаційного, культурно-освітнього простору, гарантувати мовні й культурні права українців на всій території Держави;

е) щороку розглядати у Верховній Раді України урядовий звіт про стан захисту, функціонування і розвитку української мови;

є) гарантувати в Україні отримання освіти на всіх рівнях державною мовою. Водночас засуджувати дії МОН УКРАЇНИ, МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ на підконтрольних територіях, спрямовані на закриття українськомовних шкіл на Донбасі;

ж) забезпечити на рівні закону "Про освіту" виконання норми, що українська мова є мовою навчання в усіх публічних державних і приватних закладах освіти України, мовою іспитів, дипломних робіт, виховних заходів, комунікації;

з) утверджувати престиж, авторитет української мови передусім особистим прикладом і зусиллями вищого керівництва держави, представниками владних, самоврядних, професійних, громадських органів та організацій.

и) оберігати і повноцінно розвивати державну українську мову, кіно, українську книгу, театр, образотворче та народне мистецтво, музику, пісню, національно-культурні індустрії; в умовах створення територіальних громад неприпустимими є факти закриття бібліотек та інших культурно-освітніх закладів у селах, що не відповідає інтересам Людини;

і) сприяти виробленню та реалізації державної інформаційної політики, зорієнтованої на дієвий і радикальний захист національного інформаційного простору;

ї) розвивати освіту, науку, національну культуру як найголовніші пріоритети в реалізації стратегії сталого розвитку України, зарахувавши їх до "вектора розвитку" та першочергових завдань модернізації країни, стимулювавши на законодавчому рівні соціальну відповідальність держави, бізнесу, неурядових інституцій щодо їхньої підтримки;

й) виховувати націю, особливо молодь, на ціннісних ідеалах Українського народу, ГЕРОЇВ Майдану, звитягах, породжених благородством високої мети Героїв Небесної Сотні та захисників Вітчизни, що боронять від ворога Україну на її східних рубежах;

к) забезпечити конституційну норму щодо виконання державою зобов'язань "дбати про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави". Активізувати співпрацю із закордонними українцями в усіх сферах життєдіяльності нації; ухвалити Національну програму України "Закордонне українство" на період до 2020 року та визначити орган центральної влади, відповідальний за політику реалізації норм Конституції (стаття 12) і відповідного Закону;

Закінчення на стор. 5

Шановні делегати
Десятого з'їзду!

Чотири роки тому, коли ми вперто розхитували донецький шлакобетон, коли регіональні табуни московитів і малоросів, одержавши індульгенцію від Конституційного Суду, легітимно витолочувати українську Україну до суцільного токовища, ми поклалися лише на самих себе та Бога, на свій народ. І — вкотре! — українці явили змобілізованість, самоорганізованість, відвагу і нескореність у протидії московській інфекції, сформувавши майданний Рух. Національний ген повстав і, здавалось, назавжди подолав тяжку імперську недугу, разом із Януковичем вигнав з печерських пагорбів рашистських емісарів, які, ще від часів Референдуму 1991 року, всіляко унеможлилювали становлення української держави, тлумлячи духовне відродження, продовжуючи нищення та асиміляцію українства просуванням “русского міра”, московською церкві і активно зміцнюючи п'яту колону. Інформаційний, культурний, освітній простір опинилися, по суті, в чужих руках. Тобто, за словами Дмитра Филипчука, відбулося “ідеологічне роззброєння Української держави та Українського народу”.

Ось чому на Майдан гідності Росія відповіла анексією Криму та окупацією Донбасу, сподіваючись, що зросійшена Україна легко піддасться колишній метрополії.

“Просвіта”, україноцентричні політики і громадські та культурні діячі завжди обстоювали наріжну роль рідномов'я в становленні української державності. Здавалося б, що саме в Майданній Україні мав бути негайно скасований “Закон Ка-Ка”, а натомість постала лукава формула “Єдина країна — єдина страна”. Ядуча хіміотерапія, застосована московсько-українським олігархатом, потлумила національне духопіднесення, делегувавши до всіх структур влади “своїх” людей. Опоблочна колона ворогів України замість в'язниць зручно розсілася в стінах українського парламенту, одержавши легітимність на подальше визискування, на ошуканство, на “беспредельщину” у всіх сферах національного життя... Замість єдиної, мобілізованої на трансформацію і

деколонізацію та відродження України, ми одержали “єдину страну” з усіма рецидивами руйнування державного і національного організму. Зникли відверті ідеологи “русского міра” з політичної мапи, проте зосталася і употужнилася сама ідеологія “русского міра”, свідченням чого є абсолютна монополія в інформаційному просторі російської мови на більшості теле- і радіоканалах, окупація книжкового ринку російськомовною книгою. В газетних кіосках наявність українського друкованого слова ще й досі становить 5 українських відсотків до 95% російських видань.

Зруйнована українська банківська система, здевальвована втричі українська гривня, доруйновується українське фермерство, розкрадаються національні надра, тотально нищаться українські ліси...

Монополізація влади двома псевдодемократичними угрупованнями збіднили Україну втричі, направивши міграційні потоки шляхом “європейської безвізовості”, яка вважається найвищим досягненням теперішньої влади, що, без оглядки на війну, на яку щораз посилається, коли мова заходить про пенсії, тарифи, зарплати, — наростила свої достатки втричі... Як стверджують українські економісти, з України в офшори за останні три роки “втекло” 42 мільярди доларів... Один з найвпливовіших осіб олігархату в центрі Лондона придбав будинок, вартість якого перевищує річний бюджет українського Міністерства культури...

І на завершення переліку всіх “здобутків” “нової влади з новими обличчями” маємо повноформатне функціонування “Закону Ка-Ка”, на яке у відповідях на наші звернення до міністерств дістаємо чітке посилання... За браком часу не цитуватиму цих антидержавних відписок від обласних до районних адміністрацій, навіть від управління освіти м. Львова... “Закон Ка-Ка”, сформований у кремлівських політлабораторіях, за неспростовною документальною базою видатного українського правника і дипломата В. А. Василенка, продовжує діяти.

Ось думка професора Василенка: “Сьогодні війну проти української мови веде влада путінської Росії в режимі спецоперації

3 «Просвітою» збудеться українська Україна

Доповідь голови Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка Павла МОВЧАНА

із залученням багатьох представників вітчизняного політикуму та створеної в Україні “п'ятої колони”, яка діє під прикриттям численних фінансових і керівних іззовні партій, громадських організацій і рухів...”. Головна мета ворогів України (і зовнішніх, і внутрішніх), залишається незмінною, її, свого часу, найчіткіше сформулював Василій Шульгін: “Незалежна, але вкрай зросійшена Україна є для нас кращим варіантом, ніж Україна в складі Російської імперії з пануванням на її теренах української мови і культури: це ті чинники, які спроможні призвести до повного її сходження з орбіти наших інтересів”.

Як бачимо, цією настановою справді подосі керуються ті олігархічні сили, які, прибравши до рук усі економічні важелі, замість розбудови національного мовно-інформаційного, освітньо-культурного і наукового просторів, послідовно розширюють сферу вжитку чужої мови, мови наших окупантів і вбивць, витісняють українську мову з державного простору України. Квола і запізнала протидія цим процесам шляхом квотування є малоефективною.

Основним знярядям вибудованої ворогами гуманітарної стратегії є, за словами В. Василенка, продовження війни проти української мови, яка триває кілька століть і підсилена помітно тепер, аби досягти головної мети: нищення національної української ідентичності з паралельною руйнацією українського села.

Найяскравіший приклад — колізії, які виникли навколо Закону “Про освіту” в Україні і в Угорщині, Румунії, серед тих наших сусідів, які, як виявилось, не сприймають нашу державу повноправним суб'єктом.

Процитую доктора філології Юрія Коваліва, одного з тих, хто глибоко проаналізував Закон “Про освіту”: “У ньому, попри те, що констатовано права освітньомовного сенсу, однак не прописано відповідні й необхідні обов'язки і українців, і представників нацменшин, не окреслено шляхів, засобів і механізмів реалізації цього документа, не враховано психолінгвістичного й демографічного стану в Україні, де століттями панували іномовні структури, зумовлюючи деформацію національної свідомості автохтонів, руйнуючи культурну й етнотентальну інфраструктуру корінної нації”.

Отже, живемо ми фактично в зросійщеній державі, де протягом майже трьох десятиліть не вирішено фундаментальної проблеми, проблеми національної ідентичності, проблеми, що стала своєрідним пусковим механізмом до розривних сепаратистських рухів. Яскравим свідчен-

ням чого є нищення мови та будь-яких слідів української держави в Лугандонії та певної нестабільності в кількох межових зонах України...

Протягом 3-х останніх постмайданних років процес зросійщення, як бачимо, підсилюється і в інформаційній сфері... До низки двомовних каналів, ви їх добре знаєте, додався нещодавно ще один — “Прямий”. Як стверджує просвітянин професор Василь Лизанчук, “українсько-російська двомовність “Прямого” підсилює зросійщення України... Ця, поширена останнім часом в усіх сферах двомовність, є, — за висновком Юрія Шевчука, професора колумбійського університету, — “поцілунком смерті”...

Ось його резюме: “Мовна шизофренія або лінгвошизофренія — це послідовна культурна політика, яка передбачає зміщення української і російської мов. Це руйнує українську мову на всіх її рівнях... Відбувається те, чого завжди прагнула політика російського імперіалізму — зруйнувати українську мову зсередини, розхитати, уподібнити до російської так, щоб самі українці “добровільно” від неї відмовились. Окрім того, відбувається деінтелектуалізація української мови і культури...”

Вибачте за рясне цитування. Але це свідчення, що нові виклики, з якими ми ще не зустрічалися аж у таких масштабах, поставили нас перед вибором, який сформулювала Ірина Фаріон: “Хто не здатен захистити рідну мову, той не зуміє захистити й кордонів української держави”.

Ми добре усвідомлюємо: якщо триватиме колоніальна інерція у вирішенні мовного питання, яке сьогодні зводиться до залякування населення: не чіпаймо мовного питання — є важливіші соціальні проблеми, проблеми пенсій і тарифів, — тож не називаймо найбільшійшу проблему української нації — проблему державної мови, не називаймо її мовою титульної нації!

Ось, власне, чому я загострю вашу увагу на проблемі екзистенційній: бути чи не бути українській нації за існуючих сьогодні в мовній сфері правил, бути чи не бути Україні.

Цілком логічним є запитання: а що робити нам, просвітянам? Відповідь проста: ми не є пасивними свідками відумерщени найціннішого національного скарбу, як не були пасивними протягом усіх трьох десятиліть, коли формували на засадах відродженої “Просвіти” єдину потужну національну політичну силу, яка, власне, і відродила українську національну державу, але не спромоглася розв'язати найфундаментальнішою з усіх проблем — проблему української мови, отже, проблему деколонізації української нації в ХХ ст.

На превеликий жаль, майже всі національні проекти, напрацьовані “Просвітою”, Рухом, “Свободою”, значущі за задумом, усе ще залишаються начерками до проекту “Україна ХХІ ст.”

Не витворилася у зросійщених коридорах влади нова філософія розвитку нашої відродженої України... А чому? — чергове запитання... А тому, що філософія розвитку країни — це національна ідеологія. Бо державна ідеологія як така і сьогодні не сформульована.

Ми знаємо, що за часів Кучми в Україні створили найприбутковіший бізнес, перетворивши владу на товар, що саме за таких обставин сформувався новий клас олігархів, який купив владу в Україні і чий зв'язки з Росією є очевидними і однозначними, бо злиті з російським капіталом і політикумом...

Україна для світу незбагненна країна, але ще більш незбагненна — влада. Перший президент України Л. Кравчук нещодавно заявив, що у нас діє демократія навиворіт... “Українська влада — в тупику, з якого, здається, вже немає виходу... А люди сміються крізь сльози... Коли припиняться політичні вистави, необґрунтовані обіцянки, які мають на меті конкретне завдання — ошукати народ?!” І ще: “За роки незалежності українські політики майже ніколи не були самостійними і незалежними”.

Шановні делегати з'їзду! Я змушений робити такий широкий аналіз суспільно-політичної ситуації в Україні, аби зрозуміти, як нам, просвітянам, необхідно діяти сьогодні, враховуючи оцінки не лише політиків, а насамперед українців, які щедалі частіше переконуються, що відкидання національних цінностей є не лише імпровізаціями влади, а можливо, навіть певною її спрямованістю. У влади є для всього виправдання, яке формулюють і замасковані, і відверті вороги України: мовляв, у глобалізаційну добу безглуздо будувати Україну на етнічних засадах, замість витворити модерну поліетнічну націю... Запитую, шановні делегати, а на яких засадах формувалась і формується держава Ізраїль, на яких засадах стоять наші сусіди від Росії до Угорщини, Румунії, Польщі чи Словаччини? Адже політична нація має бути лише похідною від етнічної...

За такої, панівної в Україні нині, космополітично-інтернаціональної ідеології, ідеології так званої полікультурності, а іноді й скочування до рускомірської ідеології, співпраця “Просвіти” з владою, що повсякчас транслюється російською мовою, стає просто неможливою... Ми завжди прагнули національно-центричних устремлінь, обстоювали національно-державні цінності, і на цьому стоїмо!

Наші неодноразові застереження, листи, звернення до влади про ігнорування гуманітарних проблем в Україні, є голосом воляючих в українській пустелі... Руйнація гуманітарної сфери є очевидною і загрозливою, тому що відбувається на тлі війни, яка поки що не має жодних ознак її завершення. І ми маємо у ній вистояти, адже ця гібридна війна, крім лінії фронту, не має тилу. Ознаки гібридизації, на мою думку, і в непродуманих кроках, знову ж таки, зумовлених відсутністю національної стратегічної гуманітарної політики. Інакше, — чому закрили в музикадемії факультет етнокультурної музики, зліквідували 17 обласних телерадіоцентрів, чому суспільним телебаченням у нас керують колишні регіонали, чому проект “Українська книга” зліквідований, чому не видані жоден том Грушевського, Франка, Лесі Українки, Української енциклопедії?... Чому роздержавлені українські обласні і районні газети переходять у власність олігархів і, відповідно, переходять на мову окупанта... Владі, складається враження, національні сили не потрібні, як союзники, не потрібні — і як опоненти...

Ось чому, шановні делегати з'їзду, так увиразнилися сьогодні два шляхи: або шукати долі за межами України, що і роблять мільйони, які залишають батьківщину, або ж змінювати особливості нинішньої влади... і саму владу. Саме тому ЦП “Просвіти” ініціювало створення нового громадсько-політичного об'єднання “Українська альтернатива”, яке висунуло актуальну програму розвитку Української держави на національно-патріотичних, україноцентричних засадах. Цей, умовно кажучи, “Рух-П” необхідний для зміни політичних еліт в Україні.

За таких обставин нам доводиться діяти. Просвітяни завжди були активними громадянами, сьогодні їхня активність помножилася, бо покладаємося лише на свої сили — ми фактично позбавлені фінансової державної підтримки. Всі наші проекти і пропозиції усі ці три роки відхилялися центральними державними відомствами.

Чи це стосується документальних фільмів, присвячених героїчному минулому України “Від Святослава до Небесної сотні”, частину фільмів з яких уже виготовила група Дмитра Ломачука “Кінологос” за фінансового сприяння члена Головної Ради “Просвіти”, лідера партії “Патріот” Миколи Ярославовича Голомші... Чи “бібліотечки війна”, чи поширення для бібліотек “Слова Просвіти” або ж для шкіл — популярної “Дитячої колекції”, що складається з сотень дисків і файлів комп'ютерної інтелектуальної гри рідною мовою для дітей дошкільного і шкільного віку, розробленої членом ЦП “Просвіти” Ю. Гандзюком!

Відхилена згадана програма “Українська просвітницька книга”, де ми мали намір спільно з видавничим центром “Просвіта” (директор В. Клічак) започаткувати серію літературних та фольклорно-етнографічних видань: від кількатомника “Письменники Просвіти” — до корпусу україн-

ських народних пісень та українських казок і переказів; бібліотеки українських словників тощо.

Втім, як говорила колись телеведуча Людмила Лисенко: “Не все так погано в нашому домі”. Ми робимо те, що спроможні. Згаданий мною просвітянський видавничий центр таки видає низку різноформатних книг: від “Великого тлумачного словника” (2-ге доповнене видання) до малого словника російсько-українського Шепетєєва. Дійшла до бійців серія актуальних книжкових видань під назвою “Бібліотека українського воїна”, школи і бібліотеки поповнені книжками з грифом “Дарунок Просвіти”. Побачили світ твори сучасних українських поетів і прозаїків: Василя Герасим'юка “Грегіт”, сучасні білоруські оповідання “Як риба об лід”, Володимира Біленка “Тернистий шлях до читача. Як в Україні видавали книжки Василя Симоненка”, за редакцією Олександра Шокала вийшов том Павла Муравського “Моя хорова школа” та “Пісенний Кобзар” Т. Шевченка в 3-х томах за редакцією Павла Муравського. Вийшов 1-й том “Нескорені” — інтерв'ю з воїнами героями АТО. З'явилася друком історична розвідка “Судноплавство рсів” Віктора Іваднева. Також вийшли два збірники матеріалів наукових конференцій, проведених спільно з Міністерством культури та Міністерством освіти — “Патріотичне виховання нації” та “Українська мова в освіті та культурі”...

різних музеях, концертних залах і наукових установах під назвою “Коло Києва”...

На заходах, присвячених 150-річчю “Просвіти” 2018 року, роблю особливий наголос. Підготували до друку двотомник: “Просвіта” в минулому і в сьогодні”, хочемо видати “Кобзар” “Просвіти” загальним накладом 150 тисяч, ведуться підготовчі роботи для виробництва документального фільму “Просвіта”, передбачаємо також видання ювілейного календаря “Просвіта—150”. Звернулись до Нацбанку з проханням видати ювілейну монету, з відповідним клопотанням звернулись до Укрпошти щодо випуску ювілейної марки і конверта, обов'язково проведемо дві загальнонаціональні конференції, присвячені мовним питанням спільно з Міносвіти і Мінкультури, Академією наук, НСПУ та іншими громадськими організаціями під умовною назвою “Українська мова від Нестора до О. Гончара”, а також другу конференцію, на якій розглянемо всі технології нищення української мови окупантами. “Українська мова: від указів Петра I до “Закону Ка-Ка”.

Маємо намір 1 грудня провести у Львові урочисту академію: “Матір Просвіта: 150 років боротьби за найцінніше і найнеобхідніше для української нації...” Самі урочистості хочемо відзначити в столичній опері 8 грудня 2018 року...

Але повернімося до вже зроб-

Позавчора на каналі “Рада” ми з режисером Дмитром Ломачуком ознайомили телеглядачів з тим проектом, який реалізуємо протягом останніх років за особистої підтримки члена Головної Ради “Просвіти” Миколи Голомші. Йдеться про серію документальних фільмів під загальною назвою “Героїчне минуле: від Святослава до Небесної сотні”, п'ять із них уже демонструвалися на кількох українських телеканалах: 1. Святослав. 2. Петро Сагайдачний. 3. Виговський. 4. Дорошенко. 5. Мазепа. А шостий — “Богун” ви змогли побачити зранку в цій залі... Попереду нас чекає ще 9 серій... Отже, наміри наші вельми амбітні... І це за відсутності фінансової підтримки і цього проекту, й іншого — “Логосу”, який має колосальну затребуваність у всіх зонах розселення українців, так само, як і “дитяча колекція” Юрія Гандзюка чи багатосерійний мультфільм “Лис Микита”, зреалізований Володи-

телеканалах, не буду розводитись... “Просвіта” і далі бере участь у поповненні бібліотечних фондів на сході України... Ми сформували і передали бібліотечки самостійно та через УВК-раду нашим заробітчанах в Єврокраїнах, які не поривають з “Просвітою” і з українською церквою.

Володимир Семистяга, який виступив із серією статей та неоднораз побував у прифронтових селищах своєї батьківщини, Євген Дзюба, який зняв фільми “УПА очима східняків”, Дмитро Ломачук, Тетяна Негрій, Микола Цимбалюк, Сергій Архипчук, (перелік можна продовжити) здійснили не один десяток поїздок до наших фронтників, де особливим попитом користується наше центральне видання “Слово Просвіти”, яке має добрий розголос у Києві та в областях.

До речі, в секретаріаті ЦП “Просвіти” на чверть ставки працює п'ятеро людей, включно з прибиральницею. І до відома охочих поговорити про просвітянські статки, Голова ВУТ “Просвіта” жодного дня не працював на зарплаті...

Не буду зупиняти вашої уваги на сотнях звернень, заяв, позовів від ЦП “Просвіта” щодо порушення 10 Статті Конституції в Українській державі.

Шановні делегати Х з'їзду “Просвіта”!

Роблю висновок: ніхто, окрім нас, нашої справи робити не буде, бо нас об'єднують наша українськість, наші цінності, наші ідеї, наші устремління і наші переконання, які, попри все, роблять становлення української України реальним. Ми не лише критикуємо — ми здійснюємо все можливе, на що здатні.

Наш просвітянський досвід і наші спільні зусилля ґрунтуються на органічному поєднанні 2-х складових: національної і соціальної, що робить наше гасло-присягу: “Україна понад усе!” визначальним і особистим для кожного з нас. Ми, українці, зробимо Україну духовно багатого і соціально заможного... Жодні пришельці з інших держав, ніякі європейці не спорудять за нас нашу національну оселю тут, на європейському просторі, а не в азіатському ярмі... Багато з нас, без жалю і винагород, віддали свої золоті літа, свою снагу і таланти “Просвіті”, яку прийняли як покликання і долю — назавжди. Ми не збилися на манівці, не піддалися розколам. Ми збулися з “Просвітою”, з “Просвітою” збудеться Україна.

Слава Вам, делегати Х з'їзду Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка!

Слава Україні!!!

Між іншим, наші пропозиції щодо патріотичного виховання нації лягли в основу Указу Президента від липня 2016 року...

І в цій залі Будинку вчителя, і в різних університетських аудиторіях, — від університету ім. Драгоманова до Одеського держуніверситету відбулися десятки наших конференцій. Чотири роки поспіль на радіоканалі “Культура” звучать просвітянські програми “Логос”, “Срібна пора”, “Вчимося розмовляти українською мовою”, яку вив видатний український просвітянин Іван Юшук, і яку треба обов'язково повернути в ефір. Участь просвітян у різних теле- і радіопрограмах по всій Україні очевидна. Хочу подякувати принагідно і Дмитру Ломачуку, і Георгію Філіпчуку, і Любові Голоті, і, особливо, Кирилу Стеценку, який розгорнув широкомасштабний проект до 150-річчя “Просвіти” у

мирому Кметиком (подякуймо йому), з телеканалом якого “Просвіта” співпрацює багато років... У цьому історичному будинку Центральної Ради багато років поспіль Дмитро Ломачук веде щотижневий кінолекторій, в основі якого лежить показ 80-серійного фільму “Логос”, що, власне, призупинився чотири роки тому... А цей проект розрахований, за задумом авторів, на 365 днів: на кожен день — новий фільм. Тому що наші пращури проживали кожен день, як окремий винятковий день у великому національному стилі, який був виповнений окремими ритуалами, діями: народини, хрестини, весілля, обряду за календарними циклами... Тому встигали, як казали наші пращури, нажитися на світі...

Про круглі столи, які проводили в різних інформгенціях та

мирому Кметиком (подякуймо йому), з телеканалом якого “Просвіта” співпрацює багато років... У цьому історичному будинку Центральної Ради багато років поспіль Дмитро Ломачук веде щотижневий кінолекторій, в основі якого лежить показ 80-серійного фільму “Логос”, що, власне, призупинився чотири роки тому... А цей проект розрахований, за задумом авторів, на 365 днів: на кожен день — новий фільм. Тому що наші пращури проживали кожен день, як окремий винятковий день у великому національному стилі, який був виповнений окремими ритуалами, діями: народини, хрестини, весілля, обряду за календарними циклами... Тому встигали, як казали наші пращури, нажитися на світі...

Про круглі столи, які проводили в різних інформгенціях та

ВУТ «Просвіта» — X з'їзд завершено, працюємо далі

18 листопада 2017 р. у Києві відбувся X з'їзд Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка. Із 243 делегатів, обраних усіма обласними організаціями, прибули, зареєструвалися, отримали мандати і взяли участь у роботі з'їзду 223 делегати, що свідчить про легітимність зібрання і рішення, ухвалених з'їздом.

Ольга ЖМУДОВСЬКА

Мандатна комісія доповідає

Трохи статистики від мандатної комісії, до якої з'їзд обрав Світлану Фещенку (голова комісії), Віталія Міхалевського, Людмилу Стрільчук, Євгена Букета, Олену Фещенку, Сергія Довгала.

Серед 223 делегатів 205 мають вищу освіту, 11 — середню спеціальну, 5 — середню, 2 — незакінчену вищу. Серед них: 9 докторів наук, 2 академіки, 24 кандидати наук, 1 Герой України, ще 51 відзначені іншими державними нагородами.

Серед делегатів — 34 письменники і журналісти, 21 представник творчих спілок.

Національність делегатів: українців — 219, по одному делегату назвали себе поляком, євреєм, росіянином. Ще один делегат не зазначив національності.

Партійність делегатів: НРУ — 9, КУН — 11, ВО «Батьківщина» — 8, ВО «Свобода» — 4, по одному делегату зазначили себе членами Радикальної партії, «Фронту змін», БПП, СДП, «Патріот», «Нашої України», УРП, «Самопоміч», «За Україну», «Сила людей».

На з'їзд було запрошено представників державних установ, громадських організацій, політичних партій, творчих спілок, ЗМІ.

Робочі органи з'їзду

Делегати проголосували за створення й інших необхідних для роботи з'їзду комісій.

Так, у редакційну комісію обрали Георгія Філіпчука, Любов Голоту, Івана Ющука, Леоніда Мужука.

Виходячи з необхідності роботи над вдосконаленням Статуту організації, обрали Статутну комісію, до якої увійшли Микола Нестерчук, Степан Волковецький, Людмила Вороніна, Іван Шмигельський, Василь Чепурний.

У лічильній комісії працювали Едуард Мандзелевський, Олег Олексюк, Петро Антоненко. Се-

кретаріат з'їзду — Світлана Фещенко, Микола Нестерчук, Петро Шульга, Ольга Жмудовська.

До Президії увійшли голова ВУТ «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка Павло Мовчан, заступники голови ВУТ «Просвіта» — професор Олександр Пономарів, голова Львівського обласного об'єднання Ярослав Пітко, голова Полтавського обласного об'єднання Микола Кульчинський і голова Луганського обласного об'єднання Володимир Семистяга, член Центрального правління, академік Георгій Філіпчук, а також народний депутат України (і голова Запорізької обласної організації «Просвіти») Ігор Артюшенко та Герой України, поет Дмитро Павличко.

Робота з'їзду — і результати

Порядок денний з'їзду складався зі звіту Центрального правління за період з вересня 2013 року до листопада 2017-го, — доповідав Голова Товариства Павло Мовчан; звіту Контрольно-ревізійної інспекції — доповідав голова інспекції Олексій Черняхівський.

При обговоренні доповіді Павла Мовчана виступили голови обласних організацій — Степан Волковецький (Івано-Франківська), Ігор Артюшенко (Запорізька), Ярослав Пітко (Львівська), Микола Кульчинський (Полтавська), Володимир Семистяга (Луганська). Від Спілки офіцерів України виступив Євген Лупаков.

Після звіту голови Товариства і голови Контрольно-ревізійної інспекції, обговорення доповідей відбулися вибори Голови Товариства — переобрали Павла Мовчана (3 голоси — проти, 7 — утрималися). Також обрано членів Головної ради та Контрольно-ревізійної інспекції. Сформовано й Центральне правління ВУТ «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка.

(Продовження в наступному числі газети)

На X з'їзді ВУТ «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка голова товариства Павло Мовчан вручив художниці Катерині Мотрич медаль лауреата Народної Шевченківської премії

Керівні органи ВУТ «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка

Голова — Мовчан Павло Михайлович
I-й заступник — Філіпчук Георгій Георгійович

Заступники:

Західний регіон — Пітко Ярослав Михайлович, Львів;

Східний регіон — Кульчинський Микола Георгійович, Полтава

Центральне правління:

1. Вольвач Петро Іванович
2. Гандзюк Юрій Іванович
3. Голота Любов Василівна
4. Гоян Ярема Петрович
5. Заєць Іван Олександрович

6. Клічак Василь Йосипович
7. Мужук Леонід Петрович
8. Нестерчук Микола Трохимович
9. Пономарів Олександр Данилович
10. Стеценко Кирило Вадимович
11. Філіпчук Георгій Георгійович
12. Тимошик Микола Степанович

Головний редактор газети «Слово Просвіти» — Голота Любов Василівна

Контрольно-ревізійна інспекція

Черняхівський Олексій Іванович
Оцун Микола Петрович
Цимбалюк Микола Іванович

Головна рада ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка

1. Теклюк Анатолій Іванович, Вінницьке обласне об'єднання;
2. Стрільчук Людмила Василівна — Волинське обласне об'єднання;
3. Довгаль Сергій Миколайович — Дніпропетровське обласне об'єднання;
4. Шевченко Володимир Павлович — Донецьке обласне об'єднання;
5. Васильчук Святослав Карпович — Житомирське обласне об'єднання;
6. Піпаш Володимир Васильович — Закарпатське обласне об'єднання;
7. Артюшенко Ігор Андрійович, Запорізьке обласне об'єднання;
8. Волковецький Степан Васильович — Івано-Франківське обласне об'єднання;
9. Ковальчук Анатолій Антонович — Київське обласне об'єднання;
10. Ратушняк Олександр Михайлович — Кіровоградське обласне об'єднання;
11. Пітко Ярослав Михайлович — Львівське обласне об'єднання, заступник голови ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка;
12. Семистяга Володимир Федорович — Луганське обласне об'єднання;
13. Марцінковський Ігор Богданович — Миколаївське обласне об'єднання;
14. Кульчинський Микола Георгійович — Полтавське обласне об'єднання, заступник голови ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка;
15. Ветров Іван Васильович — Рівненське обласне об'єднання;
16. Шевченко Олексій Григорович — Сумське обласне об'єднання;
17. Пилипець Дмитро Юрійович, Харківське обласне об'єднання;
18. Олексюк Олег Васильович — Херсонське обласне об'єднання;
19. Міхалевський Віталій Цезарійович — Хмельницьке обласне об'єднання;
20. Фещенко Олена Василівна — Черкаське обласне об'єднання;
21. Савчук Остап Васильович, Чернівецьке обласне об'єднання;
22. Шевченко Олександр Олександрович — Чернігівське обласне об'єднання;
23. Вольвач Петро Васильович — Всеукраїнське об'єднання;
24. Стеценко Кирило Вадимович — Київське міське об'єднання;
25. Мороз Віталій, голова «Молодої Просвіти»;
26. Плаголюк Василь Петрович — голова Коломийської «Просвіти».

Представники творчої інтелігенції, науковці, письменники, громадські діячі

27. Андрійчук Петро Олександрович — керівник творчого колективу «Дарничанка»;
28. Антоненко Петро Якович — редактор газети «Світ-Інфо»;
29. Буравський Микола Олександрович — народний артист України, худ. кер. театру українського фольклору «Берегиня»;
30. Василяшко Василь Федорович — поет, член НСПУ, відп. секр. Т-ва «Знання»;

31. Гандзюк Юрій Іванович — професор, директор фірми «Атлантік»;
32. Гайдамака Анатолій Васильович — художник;
33. Голомша Микола Ярославович — співголова ПО «Українська альтернатива»;
34. Голота Любов Василівна — письменниця, головний редактор газети «Слово Просвіти»;
35. Горбачук Іван Тихонович — проф. Київського пед. університету ім. М. Драгоманова;
36. Грищенко Павло Юхимович — директор Інституту української мови НАНУ;
37. Гоян Ярема Петрович — письменник;
38. Жулинський Микола Григорович — директор Інституту української літератури НАНУ;
39. Заєць Іван Олександрович — заступник голови ГО «Рух за Україну в НАТО»;
40. Качан Анатолій Леонтійович — поет, член НСПУ;
41. Кметик Володимир Іванович — керівник телеканалу «Малютка TV», директор студії «Фрески»;
42. Кіраль Сидір Степанович — професор, доктор філологічних наук;
43. Ломачук Дмитро Федорович — директор студії «Просвіта», заслужений працівник культури України, доктор культурології;
44. Лупаков Євген Олександрович — голова Спілки офіцерів України;
45. Лупій Олександр Васильович — письменник, член НСПУ;
46. Колодний Анатолій Миколайович — заступник директора Ін-ту філософії НАНУ;
47. Мовчан Павло Михайлович — голова ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка;
48. Павличко Дмитро Васильович — письменник, Герой України;
49. Мужук Леонід Петрович — кінорежисер, народний артист України;
50. Нестерчук Микола Трохимович — заслужений працівник освіти України, відповідальний секретар ВУТ «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка;
51. Пономарів Олександр Данилович — професор, доктор філол. наук;
52. Слабошпицький Михайло Федотович — письменник, виконавчий директор «Ліги українських меценатів»;
53. Сидоржевський Михайло Олексійович — голова НСПУ;
54. Тимошик Микола Степанович — професор Київського університету ім. Бориса Грінченка;
55. Філіпчук Георгій Георгійович — академік Академії педагогічних наук України;
56. Франчук Валерій Олександрович — художник, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка;
57. Шокало Олександр Андрійович — письменник;
58. Ющук Іван Пилипович — професор Київського міжнародного університету;
59. Мотрич Катерина Вакулівна — член НСПУ, лауреат «Народної премії»;
60. Чирипюк Дмитро Іванович — режисер Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка.

Звернення делегатів Х з'їзду ВУТ «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка до Президента України П. О. Порошенка

Високоповажний п. Президенте!

Як Ви знаєте, у Верховній Раді України зареєстрований законопроект № 5670-д “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, авторами якого є 76 народних депутатів з усіх парламентських фракцій (крім Опозиційного блоку). Цей законопроект був проаналізований відповідним експертним середовищем і одержав схвальну оцінку. Обговорення цього законопроекту відбулося в різних аудиторіях, на конференціях і круглих столах, організованих громадськими організаціями, зокрема й ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка.

Завдяки Вашим зусиллям і державницькій позиції та вжитим відповідним покроковим заходам на захист української мови, зокрема раніше ухваленим законам: “Про державну службу”, який зобов'язує державних чиновників володіти українською мовою; “Про телебачення і радіомовлення”, який збільшує частку пісень державною мовою в музичних програмах і радіопередачах; “Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації”, що суттєво збільшує квоти телепередач і демонстрації фільмів українською мовою, і є важливим кроком на шляху реалізації ст. 10 Конституції України та забезпечення всебічного розвитку й функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території нашої країни. Однак уже ухвалені й нові законодавчі акти, покликані сприяти розширенню української мови в окремих сферах, не є та й не можуть бути альтернативою єдиному системному й всеосяжному закону про українську мову.

Тому ми, делегати Х з'їзду Громадської організації “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка”, звертаємося до Вас із проханням якомога швидше ухвалити закон, котрий сприятиме консолідації української нації, забезпечить територіальну цілісність і соборність Української держави. Як свідчить світовий досвід успішних демократичних країн світу, мова була і залишається консолідуючою силою кожної держави. Покладаємо надію, що за Вашого особистого сприяння необхідний Україні закон буде ухвалений у Верховній Раді, що автоматично знівелює досі функціональний так званий закон “Ка-ка”.

Закінчення. Початок на стор. 1

л) закласти в бюджет країни необхідні витрати на фінансування програми співпраці із закордонним українством;

м) відкрити (поновити!) діяльність консульств у країнах масового проживання українців;

н) Міністерству освіти та науки створити концепцію розвитку освіти у закордонні, в якій була б чітко окреслена мета, пріоритетні напрями розвитку, зміст освіти, процес українознавчого навчання та виховання, економічні засади;

о) розробити конкретну програму перспективи навчання закордонних українців у вищих навчальних закладах України за рахунок центрального бюджету, узгодивши такі дії з громадськими організаціями в Україні та за кордоном;

п) розробити загальнонаціональну Веб-сторінку, яка ефективно допомагала б функціонуванню українських громад, діяльності освітніх закладів, глобально об'єднуючи українців в єдину етнічну групу, створюючи так звану українську етнотережу, маючи спільну Батьківщину, яка для кожного її члена є джерелом УКРАЇНСЬКОЇ культури, мови, історії, традицій, національної ідентичності;

р) упровадити сучасні освітні технології, зокрема дистанційні технології навчання, які забезпечують дистанційну освіту, з допомогою якої можна удосконалювати підготовку учнів та студентів та підготовку і перепідготовку вчителів та викладачів. Це уможливить надання якісніших освітніх послуг великій кількості українців за кордоном за допомогою спеціалізованого інформаційно-освітнього середовища, базованого на Інтернеті;

с) упровадити системну підготовку, перепідготовку науково-педагогічних та педагогічних кадрів з українознавчих дисциплін і предметів для закладів освіти за кордоном у місцях компактно-

Ухвала Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, прийнята Х з'їздом 18 листопада в Києві

го проживання українців шляхом організації відповідних курсів в Україні, запропонувавши українським вчителям у діаспорі ефективну систему професійного удосконалення, використовуючи всі можливі форми та засоби;

т) удосконалити політику підручникотворення для закордонних українців електронними ресурсами у формі веб-сайтів і компакт-дисків, з допомогою яких в інтерактивній формі можна поглибити, удосконалити та перевірити знання, розглядаючи такі ресурси не як електронну версію підручника, а як його доповнення;

у) провести у 2018 н.р. моніторинг шкіл і освітньо-виховних закладів українського зарубіжжя, зриси знань учнів, що дасть можливість розробити і впровадити реальну освітню програму для зарубіжжя;

ф) якісно удосконалити (відповідно до світового і європейського досвіду) концепції і зміст історичної, літературної та мистецької освіти, реалізовуючи їхній значний нащадковотворчий і людиноцентричний потенціал. Національна культура і мистецтво мають стати методологією освіти. Не допустити мінімізації на всіх її рівнях гуманітарної складової, коли зменшується кількість годин на вивчення української мови та літератури, національної культури, історії України, філософії, вилучаючи, починаючи з початкової школи, музику та образотворче мистецтво як обов'язкові предмети, збіднюючи зміст художньої освіти в педагогічних ВНЗ;

х) удосконалити гуманітарну політику держави у сферах науки, культури, освіти, інформації, системи національного ви-

ховання, формуючи громадянина і патріота, інтелектуальну і духовну особистість, можна передусім завдяки ефективній протидії згубній зовнішній гуманітарній, ідеологічній, інформаційній інтервенції, впливу чужих нашому народу “цінностей”, що здійснюються через ЗМІ, церкву, історію, національну культуру, діяльність антиукраїнських організацій і політиків;

ц) якісно вирішити проблему української книги (наукової, художньої, суспільно-політичної, публіцистичної), навчальних підручників (в Україні на одну людину друкується лише 0,5 книги). Нарощувати можливості і вплив державної програми “Українська книга” для національно-патріотичного і громадянського виховання, інтелектуального розвитку молоді;

ч) необхідно удосконалити й посилити вивчення державної української мови в школах, де навчаються діти національних меншин, активно використовувати систему поглибленого вивчення ними української мови та літератури, зокрема і за рахунок російської мови, яку як другу іноземну вивчають нині у 23—25% шкіл України;

ш) розширити на основі закону “Про освіту” український мовно-культурний простір у системі вищої школи, яка продовжує русифіковуватися, зокрема і на рівні університетів, які отримали статус “національного”, особливо приватних ВНЗ, виховуючи майбутню денационалізовану інтелігенцію, що гальмує поступ до єдності політичної нації;

щ) не допустити науково-технічної контрреволюції, наступу можновладців та політично-

го олігархату проти науки, яку завжди прагнули використовувати в Україні для ідеологічного обслуговування. Слід виходити з того, що наука потрібна передусім народу, без якої держава стає напівколоніальною. Витіснення науки із державних пріоритетів, падіння її престижу як привабливого виду життєдіяльності, особливо для талановитої молоді, стало причиною економічних і соціальних негараздів, розвалу наукових шкіл, унеможливило оновлення наукового персоналу;

ю) зупинити згубну (всупереч досвіду кращих освітніх систем і практик) для національної безпеки тенденцію на зменшення держзамовлення у вищу школу, не допускаючи безповоротної втрати людського капіталу, еміграції “мізків” за кордон.

Уряд: створити Український Міжнародний Інститут ім. Тараса Шевченка, розширити центри та кафедри українознавчих студій, активізуючи співпрацю з такими інституціями, як Український Вільний Університет (Мюнхен), Українська Вільна академія наук (Нью-Йорк), Інститут українських студій у Гарвардському університеті та багато інших; підтримати на державному рівні єдине українське видання “КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ”.

Верховній Раді України: забронити багатомільйонне фінансування парламентських політичних партій, використавши ці кошти для підтримки української освіти, культури, української книги, соціального захисту молоді.

Президенту України: надати Всеукраїнському товариству “Просвіта” імені Тараса Шевченка статус Національного.

Олександр ГАВРОШ,
Ужгород

Національний абсурд на закарпатському телебаченні

З Москвою — навіки?

А от пояснити потребу в найзахіднішій області України щотижневої півгодинної російськомовної програми “Зеркало времени” уже складніше. За переписом 2001 року, Закарпаття має одну з найменших російських громад в Україні. Для прикладу, на Львівщині росіян утричі більше. Але там ніхто не думався на обласному державному телебаченні випускати щотижневую програму російською мовою, аби пропагувати місцевий осередок “русского міра”.

Ми ніяк не можемо виборсатися з тенет кількості насильницької русифікації, виставляємо квоти для української мови на центральних телеканалах, аби її врятувати; в Росії не знайдеш жодної програми на телебаченні українською мовою для мільйонів українців, а “толерантне” Закарпаття пропагує російську мову та культуру за державний кошт.

У сучасних умовах, кому мало Росії, може спокійно отримати її всю через супутник чи інтернет. Жодних проблем! А в Ужгороді доходить до абсурду, коли українськомовний учасник програми “Зеркало времени” дає коментарі не рідною мовою, а російською, бо програма — російськомовна. (Бо звідки тих росіян тут настарчиш на щотижневу півгодинну програму?) І це парадоксальне видовище відбувається на закарпатському телеканалі в той час, коли луганське телебачення у важких умовах війни оголошує про повний перехід на українськомовне мовлення.

“Сепаратистська родина”

Ще дивнішою є програма для русинів “Русинська родина”. Адже русини не національна меншина в Україні. Хто в цьому сумнівається, може прочитати результати Всеукраїнського перепису 2001 року, де ті, хто записався русинами, зараховані до українців (як і лемки, гуцули, бойки, козаки тощо).

Але “Тиса-1” з якогось дива зараховувала русинів до національної меншини і щотижня пропагує їхню відмежованість від українців. На офіційній сторінці редакції написано, що русини — це “мужній народ”, а в програмах постійно наголошують, що це щось окреме і з українцями не має нічого спільного. Безсумнівно сепаратистську ідею програми підкреслюють заставки під триколом.

Як записано на тій же сторінці, програма йде “русинською мовою”. Що це за винахід, слід би поцікавитися у лінгвістів. Бо “русинських мов” у світі є вже декілька, але жодна з них для Закарпаття не підходить. Закарпатські діалекти не мають офіційної кодифікації, тому не можуть бути проголошені окремою мовою. Поки що це говірка у варіанті: “Хто як знає, так і говорить”.

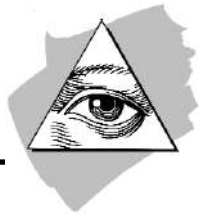
Ведуча програми Віра Кобулей та її “русини” мовлять якимось страхотливим суржигом, переповненим русизмами на кшталт “ізнавний”, “ізданіє”, “опитний”, “проізведеніє”, “воспітаніє”, “печать”, “обобщають”, “жизнь”, “шествіє”, “проісходженіє” тощо. Про яку культуру мови може йтися за таких умов? Це тим паче шокує, що в Ужгородському університе-

ті є чимало науковців-діалектологів, які навчили би Віру Кобулей та її гостей висловлюватися по-народному. Але біда в тім, що без русизмів воно все буде занадто українським. Як тут пропагуватимеш окрему “мову”?

Із 2008 року Закарпатське обласне телебачення через “Русинську родину” пропагує, що русини — це окремий народ. Колись це робили абсолютно відверто, брали інтерв'ю у відомих сепаратистів, їм присвячували цілі програми. В останні рік-два це вже роблять стриманіше, але дух програми залишився той самий.

Цікаво, що тепер “Русинська родина” може розповідати і про відомих українців (як-от, музикознавець Володимир Гошовський, письменник Василь Басараб чи навіть художник зі Стрия Ігор Панейко), але, ясна річ, жодним словом не викаже їхню українську національність, приписуючи всіх за умовчанням до окремого “мужнього народу”.

Цей абсурд давно має скінчитися. Була розумна думка перейменувати програму на “Закарпатську родину” і там уже розповідати про місцеві звичаї чи діячів, не ділячи їх на “русинів” та “антирусинів”. І навіть народній говірці могло би там знайти своє місце. Але “сепаратисти” заперечували, бо вони втрачали головну трибуну. І “Русинська родина” тричі на тиждень (причому у прайм-тайм — суботній вечір!) далі залишається рупором ідеї, що закарпатці — це інший народ. Українська держава вкотре виступає у ролі “корисного ідіота”, яка сама собі творить проблему та ще й за свої гроші.

Ірина ФАРІОН

...одна з головних болячок нашого національного життя — розрив нашої інтелігенції на два табори: українофільський і москвофільський.

Іван Франко

Маю за мету подати сфокусовану історію спалахів москвофільства у Львові як однієї з загальносуспільних тенденцій малоросійства. За Е. Маланюком, “...проблема українського малоросійства є однією з найважливіших, якщо не центральних проблем, безпосередньо зв'язаних з нашою основною проблемою — проблемою державності. Ба більше: це є та проблема, що першою встане перед державними мужами вже Державної України. І ще довго, в часі тривання її стабілізації державності, та проблема стоятиме першоплановим завданням, а для самої державності — грізним мемом (нагадуванням)” [Маланюк 2013, с. 17].

1. Джерела москвофільства: 90-ті роки XVI ст. Перші прояви ідеї релігійної, етнічної та історичної єдності з Московією знаходимо **1592 року** в посольстві до Москви львівських братчиків і львівського митрополита Діонісія Балабана з проханням допомогти відбудувати згорілу Успенську церкву (“Челобитная Львовскаго братства Московскому царю Феодору”). Прикметно, що саме так хвалений офіційною наукою князь Острозький, ревний москвофіль, дав на дорогу тим львівським братчикам вірчого листа, хоч при його неймовірному багатстві він і сам міг цю церкву відбудувати. Слушно зауважує о. доктор Блажейовський: “Тут, виглядає, є ідеологічний початок Переяслава і політичної орієнтації від 1620 року на Москву” [Блажейовський 2010, с. 32]. Саме аргументи на користь милостині стали **ідейною основою** для подальших контактів із Московією: а) московського царя Фьодора подано як покровителя православного світу; б) як провідника всього “многopleменитого роду Російського”; в) як наступника князя Володимира Великого, хрестителя “всього роду Російського” [Ак. ЗР, т. IV]. Такі характеристики в Московії та Русі мали зовсім різне підґрунтя. Якщо московити наголошували на династичних правах царя на руські (себто українські) території, то **братчики формулювали етнічно-релігійну єдність** польсько-литовської та московської Русі, що відображало, зокрема, світоглядні настанови острозького гуртка і, як наслідок, видання Біблії церковнослов'янською мовою 1581

1. Москвофільство Львова: історія

Типова буттєва помилка суспільства — жити за стереотипами та фальсифікатами, названими тепер міт(ф)ами. Серед таких історичних фальсифікатів — начебто виняткова національно-світоглядова зрілість Львова, що цілком слушно пов'язано з постанням у міжвоєнний період 20—40-х років мілітарного феномену УВО (Е. Коновалець), згодом ОУН (С. Бандера), УПА (Р. Шухевич) як відповідь на польську, а відтак німецьку та московську окупації. Проте це лише відрізок в історії цього терену, відсвіт якого і сьогодні потужний і реально дає силу пасіонарно змагатися за нашу українську Самостійність і Соборність, загрожену новітнім глобальним лібералізмом, космополітизмом та питомим утилітаризмом. Часто ці стереотипні облуди не просто унеможливають правдиву аналітику суспільно-політичних та ідейно-культурних процесів — вони паралізують адекватну дію людини. Такий стан думок та дій переважної більшості українського суспільства спонукав мене розірвати цей стереотип Львова як п'ємонта суспільно-культурних процесів (хоч вони були в міжвоєнний період передусім) і показати в історичному розрізі цілком протилежні тенденції на цих теренах: ідею “общерусской” мовно-генетичної спільності, парадокс малоросійства та його найпотужнішого вицвіту — москвофільства. Розгул останнього в третьому тисячолітті під час війни 2014—2017 років, що через колоніальну залежність названа АТО, надто загрозливий, щоб не сягнути джерел москвофільства на львівській землі і цією пекучою правдою не випалювати вади національного недорозвитку.

року, що мала за основу московську Біблію, випрошену князем Острозьким у царя Івана Грозного... [Блажейовський 2010, с. 29]. Дмитро Блажейовський з позицій сьогодення називає це злочинним: “Відносно українського народу, його національної свідомості, національної ідентичності, самобутності та почуття національної української спільноти Львівське братство, найбільш рухливе і впливове, вчинило національний злочин, коли у Москві заявило про єдність віри і “проісходження українців з москалями”, отже, що москалі й українці національно і релігійно один народ” [Блажейовський 1995, с. 551].

Надважливий у цій першій зорієнтованості на Москву грецький чинник як джерело панславистського (вселов'янського) православ'я, що виникло після розколу єдиної Церкви 1054 року. Саме 1592 року приїздив до Львова грецький достойник, тирновський митрополит Діонісій з Москви. Він не випадково вручив братству три вірчі листи до Москви: до царя, до цариці, до Бориса Годунова. Греки були максимально зацікавлені будувати стосунки з українцями через Москву, і не тільки тому що не мали жодних симпатій до католицької Польщі, а тому, що надто шедрою на всілякі матеріальні дари до них була саме Москва. Понад то, шлюб візантійської принцеси 1492 року Софії Палеолог з московським князем Іваном III (кн. 1462—1505) справив великий вплив на зміцнення міжнародного авторитету Московського царату, а спадщина Візантії відіграла визначальну роль у “збиранні Русі” Московією і виробленні національної ідеології Третього Риму. Саме Іван III був ініціатором розколу Київської метрополії, коли після підписаної унії на Флорентійському соборі заарештував Київського митрополита Ісидора. 1448 року Іван III скликав в Москві собор підконтрольних єпископів, які без благословення Вселенського патріярха вибрали настоятеля самопроголошеної Московської церкви.

Греки, зокрема антиохійський патріярх Йоаким і константинопольський Єремія, в обхід львівського єпископа і київського митрополита надали львівському братству ставропігійські права, себто цілковиту незалежність від основної місцевої ієрархічної інституції Київської церкви та українського єпископату. **Братс-**

тва отримали від греків право судити українських єпископів і доносити на них! Це призвело до навальної анархії серед українців, бо, зауважимо, ні греки, ні московити не мали таких безглузких прав [Блажейовський 2010, с. 31]. Отож, отримавши таку ставропігію, львівське братство 1592 року вирушило до Москви по гроші з заявою про спільність віри, походження та мови... Гроші отримали. Ми ж натомість і в третьому тисячолітті віддаємо борги життями вбитих українців...

2. Львівське братство як вектор чужинства. Чи було Львівське братство рупором русько-українських ідей і, зокрема, руської (староукраїнської) мови? Нагадаємо слова відомого лінгвіста Олексія Шахматова, що вкрай актуальні сьогодні, в час безпрецедентного засилля в навчальний процес в Україні чужих мов: від московської, угорської, польської та ін. — до англійської: “Історія руської літературної мови — це історія поступового розвитку руської освіти”. Мова освіти — це утвердження або національного, або гібридного, або антинаціонального змісту держави.

Місце староукраїнської (руської) мови в освітній системі XIV—XVII ст. вторинне і навіть маргінальне. І не тільки тому, що це були століття панування сакральних мов як ідеологічних систем, а й тому, що в Україні ні мовний розвиток, ні освітній не пішов радикально-реформаційним шляхом, а навпаки — шляхом консервування чужої традиції, що з “панцира нації” (Дмитро Донцов) йетворилася у гальмовий розвитку. Йдеться про поступове, від століття до століття, переважно регресивне культивування церковнослов'янської мови начебто як збереження старовини, що, врешті, призвело до політичного витіснення нею наприкінці XVII ст. староукраїнської (руської), чи простої мови. А відтак польська мова після Люблінської унії (1569 р.) почала стрімко завойовувати простір культурно-світового життя. Саме шкільний бум на межі XVI—XVII ст. із запровадженням до навчального процесу мовного тріумвірату — церковнослов'янської, латинської та польської — “пригасив той стихійний процес розвитку “простої” мови”, який простежено в останній чверті XVI — на поч. XVII ст. [Яковенко 2005, с. 300]. Зауважимо, що саме в се-

редньовічних польських школах “зароджується перша зав'язь польської культури мовної”, що “було визначальним доленосним чинником”, і це попри те, що польська мова слугувала зазвичай допоміжним засобом для вивчення латини. Водночас відома знаменита ухвала Ленчицького синоду 1287 року, що передбачала заснування шкіл, де залучення німців до навчального процесу було б можливе хіба за умови їхнього викладання польською мовою і латини зокрема [Обгроссу 1953, s. VI—VII]. Головний лінгвістичний наслідок такого процесу шкільництва — відсутність нормованої граматики та букварів зі староукраїнської (руської) мови, на протигагу до існування такої навчальної літератури з церковнослов'янської мови. Негативна роль у цьому Львівського братства першорядна. Д. Блажейовський вважає, що “гасла самостійності України братства ніколи не поставили у своїй програмі, ні навіть рідної мови не поважали, не вчили її, мабуть, у своїй школі, або дуже слабо, бо протоколи своїх засідань писали польськи” [Блажейовський 1995, с. 24].

Попри слушну категоричність Д. Блажейовського, чи не найбільше світла на мовну комунікацію у Львівській школі проливає, за М. Грушевським, “програма науки”, створена восени 1586 року, за якою діти не мають спілкуватися між собою простою мовою, а лише слов'янською та грецькою, хоч можуть на запитання по-слов'янському відповідати простою мовою і читати нею світські науки, на зразок риторики та діалектики [Грушевський 1996, с. 109]. Себто викладання староукраїнською (руською) мовою, як і самої староукраїнської мови, не вписувалося ні в політичний контекст поневоленого життя Русі у складі Речі Посполитої, ні понад то в контекст колонізованого розвитку етнічної самосвідомості духовної еліти та загалу. Додамо, що єзуїтські школи, що заповнили Річ Посполиту від 1565 року, у молодших класах безоплатно навчали рідної мови учнів — польської — і лише згодом переходили до вивчення латинської [Нічич 1990, с. 244]. Натомість серед пріоритетів Львівської братської школи були передусім церковнослов'янська мова та грецька мова, що відкрили шлях до культивування будь-якого іншого чужинства на

догоду швидкоплинним мовно-освітнім тенденціям.

3. У першій чверті XVII ст. в нових умовах агресивного відновлення православної ієрархії після 1620 року (мілітарно-козацькими зусиллями галичанина з Самбірщини Петра Сагайдачного!) москвофільські ідеї розвивали також вихідці з Галичини, київські православні митрополити **Йов Борецький**, 1620—1631 (нар. на Галичині, с. Бірча; був ректором Львівської братської школи, відтак першим ректором Київської братської школи) та **Ісає Копинський**, 1631—1640 (нар. на Підляшші або Галичині). Саме вони використали козацтво на чолі із Сагайдачним як “силовий аргумент у релігійній полеміці” [Блажейовський 2010, с. 23]. У листі до царя 1624 року Й. Борецький виписує історико-династичну спорідненість польсько-литовської та московської Русі, трактуючи, всупереч історичній правді, Романових як “сродників” князя Володимира; розвиває етнічно-кровну спорідненість українців та московитів, використовуючи біблійну легенду про двох братів Йосипа Прекрасного і Веніяміна, спираючись на яку, запроваджує злочасне **поняття українця-малороса** як молодшого брата в родині щодо старшого росіянина-великороса [ВУР I, с. 46—48]. У своїй польськомовній праці “Протестація” (1621 р.) Й. Борецький зазначає: “Природніше було і патріярхові, і нам, і козакам діяти на боці Москви, з якою у нас одна віра і служба Божа, один рід, одна мова і спільні звичаї” [УСПД, с. 290] — очевидно, маючи на увазі під спільною мовою церковнослов'янську. Козаки на чолі з галичанином П. Конашевичем-Сагайдачним, що із Самбора (село Кульчиці), церковника Й. Борецького почули: 1620 року в Києві прославлений антитурецькими та антимосковськими походами гетьман з кількома тисячами козаків урочисто зустрів Єрусалимського патріярха і від імені всього Війська Запорозького попросив в нього відпущення **гріхів за пролиття крові християн під час московського походу 1618 року...** Московство винятково ідіотичний і майже вже національний спосіб обертати перемоги на колосальні ідеологічні поразки!

Відтак комплекс ідей, сформованих на підтримку православ'я в Україні ззовні, що яскраво втілений через визначальні персони часу, зокрема Сагайдачного, Борецького, Копинського, слушно названо “**малоросійською ідеєю**”, тобто банальною підлеглістю України Москві через православну єдність [Когут 2004, с. 24—25] і з подальшою політичною залежністю. За Е. Маланюком, “...малоросійство — це не політика і навіть не тактика, лише завжди апріорна і тотальна капітуляція. Капітуляція це перед боєм” [Маланюк 2013, с. 19]. Джерело формування “малоросійської ідеї” у запровадженні і ініціативи митрополита Русі І. Копинського (колишнього львівського братчика та Перемишльського єпископа) до титулатури московського патріярха Філарета (Романова) складника “Мала Росія”.

Продовження на стор. 10

Нинішнє витрування національного в журналістиці почалося зі знищення Шестопала

Післяслово до 100-ліття декана-націоналіста київського журфаку

Микола ТИМОШИК,
доктор філологічних наук, професор, журналіст

Гірко-світле відчуття зі столітнього ювілею дивовижної долі колишнього декана-націоналіста київського журфаку. Відзначали скромно, в мармуровій залі не опалюваного вже Будинку письменників на Банковій. Тут стрілася на щирі розмови жменька колишніх студентів Шестопалівського “призову” та й така ж — його послідовників.

Ювілей без телекамер, урочистих промов, високопосадових можновладців, “ікорного” фуршету. Як і зазвичай, коли йдеться про тих, хто ще за життя заслужив оте істинно народне, високе — совість нації, і хто завжди був в опозиції до влади.

Про це такі хочеться кричати. Аби почули. Не “ті, на горі” — там давно вже ніхто не хоче чути ні про совість, ні про націю. А саме з багатьох наших — або ще незрозумілих, або просто збайдужілих, сонних, які й не приховують свого чуття хохла-малороса.

Слухав зболені виступи старших колег-побратимів, готувався до свого і перед очима враз постала ось ця моторошна хроніка цілеспрямованого й наполегливого вихолощення національного стрижня з нашої журналістики. Тієї, яку нинішні її керманічі, не захотивши витягнути з трясовини меншовартості, заповзято запишають нині в таке ж болото космополітичної “комунікативно-каналізаційної” епохи.

У цій хроніці, що нижче, проглядається якась “невидима рука”. Досить сильна й небезпечна. Аргументи?

Середина 60-х років ХХ ст.

67 студентів журфаку підписують у “вищі інстанції” листа з погрозою залишити факультет, якщо не буде відновлена справедливість. У їхньому розумінні — повернення на факультет їхнього улюбленого викладача Матвія Шестопала, звинуваченого в “українському буржуазному націоналізмі”, та звільнення тих викладачів, хто не тямив нічого в реальній журналістиці. Влада жорстоко розправилася з “заколотниками”. А їхньому кумиру Шестопалу заборонено було займатися і журналістикою, і викладанням.

Середина 70-х років (пора мого навчання на журфаці)

Про долю Шестопала — пошепки й довірчо — одиниці. Влада “добивала” останніх послідовників непокороженого декана з числа викладачів-патріотів — Володимира Клиниченка, Юхима Лазбеника, Романа Іванченка. На факультеті за головних викладачів стали ті, проти яких сміливо виступали шістдесятники — колишній помічник Кагановича В. Рубан; організатор цькування Сосюра за вірш “Любів Україну” В. Прожогін (запам’ятав його фразу “Стому калхознаму українському язичку не будет места при каммунізме”) та профнеприданний Оноре де Артінов, який від 1 до 5 курсу читав предмет “Советская стенгазета — основа журналістики”.

80-ті роки

Ганебна провокативна акція КГБ з голосним вигнанням

із журфаку ще одного проукраїнськи налаштованого, молодого й перспективного викладача Віктора Полковенка.

90-ті роки

З переведенням із жовтого корпусу у колишній палац вищої компартшколи на вулицю Мельникова з факультету було остаточно витравлено дух неповторності, свободи і творчості в національній їхній обгортці.

Початок 2000-х

Після смерті декана, професійного журналіста А. Москаленка, справа навчання журналістики та її науковий розвиток на багаті літ переходить до рук осіб,

які не мали ні диплома журналіста, ні практичного досвіду роботи в ЗМІ. Більше того, такі, на жаль, не оперували ні бодай початковими знаннями самої журналістики, ні її історії, ні колишньої величчя й драми самого факультету.

2010-ті роки

В Інституті журналістики — новації:

— з різних причин тут уже не викладають ті журналісти-професіонали, які міцно тримали нитку спадкоємності Шестопалівських традицій, народжених у Жовтому корпусі: Віктор Миронченко, Олександр Мукомела, Володимир Іваненко, Анатолій Погрібний, Володимир Шкляр, Галина Дацюк. Зігнорували легендою української журналістики Степаном Колесником. Змушений був залишити рідний факультет і автор цих рядків.

— на спільних коридорах державного Інституту журналістики створили приватний Інститут масових комунікацій. Цими закладами керує одна особа;

— із розкриттям “приватної афери” керівництво державного ІЖ робить спробу перейменувати Інститут журналістики в Інститут масової комунікації; втім, у Вченій раді на той час ще не перевелися ті, хто відважився відстояти українську традицію;

— на подання керівництва ІЖ уряд ухвалює рішення, за яким журналістику як науку переводять з напрямку “Філологія” в новопридуманий — “Соціальні комунікації”; створюється го-

ловний напрям наукових досліджень (з окремою спецрадою із захисту кандидатських і докторських дисертацій) — “Теорія соціальних комунікацій”. Захищено десятки дисертацій, які до справжньої журналістики не мають ні найменшого стосунку;

— замість традиційних наукових збірників “Журналістика” в низці навчальних закладів, де все ще прописана журналістика як спеціальність, засновуються наукові видання з новим брендом — “Соціальні комунікації”. Низка кафедр із традиційною назвою “Журналістика” замінюється також на цю неоквируну, далеку від справжньої сутності журналістики “соціо-комунікативну” назву.

Вихолощення сутності журналістики (зокрібно її національного, патріотичного компонента) з навчальних програм, лекцій, посібників і монографій, стає явним що за умов нової російсько-української війни допускати і аморально, і злочинно.

2017-й відзначився новим наступом агресивних невігласів на традиційну національну журналістику. І наступ цей став цинічнішим.

— у Києві зареєстровано “Національну академію комунікативістики” — поки що в статусі громадської організації;

— за ініціативою керманічів журналістської освіти і науки в Україні, під прикриттям цієї ефемерної академії та двох київських кафедр журналістики в Києві (університети Шевченка і Грінченка) відбувається круглий стіл з назвою “Впровадження в Україні освітньої галузі “Комунікативістика”;

— вислід такого “столу”, керованій безумовно головними “комунікаторами” України, — підготовлений для передачі на підпис В. Гройсману проект постанови Кабінету Міністрів України, за якою галузь знань “Журналістика” перестає існувати. Так звані вчені-новатори, більшість із яких і дня не працювали в реальній редакції газети, журналу, радіо чи телебачення, пропонують позицію 06 “Журналістика” переінакшити так “06 Комунікативістика”, 061 “Комунікації і журналістика”.

Чи не нагадує Вам, шановний читачу, перше грубе погвалтування нашої “Журналістики” “Соціальними комунікаціями” і “Теоріями соціальних комунікацій”?

Фактично я виклав тези своєї виступу на тій печальній тризні-ювілеї Матвія Михайловича Шестопала, якого сучасники називали Апостолом Правди і Добра.

То чи ж можна перед світлою пам’яттю цього Великого Українця допустити, щоб високопосадові невігласи від журналістики й далі так нахабно нищили те, на що покляли свої ще молоді життя справжні навчителі і справжні журналісти? Це ті, які незмінно сповідували в помислах і діях Порядність, Професіоналізм, Патріотизм. І це те, чого так бракує у текстах і вчинках багатьох знаних і менш відомих нині “акул пера”.

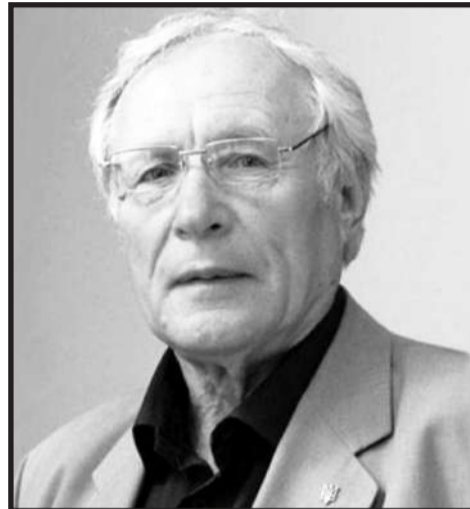
Куди ж іде наша українська журналістика і хто керує нею “невидимою рукою”?

Пам’ятаємо, сумуємо

18 листопада 2017 року на 86-му році життя відійшов у вічність видатний учений-літературознавець, критик, громадський і політичний діяч, доктор філологічних наук (1984 р.), професор (1999 р.), академік НАН України (2006 р.), лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка (1996 р.), багатолітній співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Віталій Григорович Дончик.

Його науковий доробок — то ціла віха українського літературознавства, своєрідний материк фундаментальних досліджень про визначальні постаті й періоди становлення української літератури ХХ століття, ключові етапи самоутвердження української нації через художнє слово. Понад півтисячі наукових праць, понад півтора десятка монографій, серед яких такі дослідження, як “Час і його обличчя”, “Єдність правди і пристрасті”, “Грані сучасної прози”, “Петро Панч”, “Істина — особистість (Проза Павла Загребельного)”, “Український радянський роман: рух ідей і форм. 1927—1977 рр.”, “З потоку літ і літпотоку”, “Доля української літератури — доля України. Монологи і полілоги”, “Неминуче й неминуще”. Значну цінність становлять праці, у яких задокументовано живу сучасність та осмислення стрімкі зміни в українському суспільстві періоду незалежності та національного відродження, зокрема: “Спільний знаменник — тринадцять. 1987—2004. Хроніка свідка й учасника подій”, “Любів Україну, або Яку державу ми будемо?” Шляхетність, людяність, принциповість завжди визначали позицію Віталія Григоровича Дончика і у щоденному житті, і в науці. Його літературознавчі дослідження відзначаються не лише фаховим осмисленням вузькопрофільних проблем, а й непохитною громадянською позицією, обстоюванням філологічної науки як важливого інструменту національного будівництва і державотворення.

Наукові пріоритети ученого формувалися в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, якому Віталій Дончик віддав понад 50 років свого життя. Тут він пройшов шлях від молодшого до головного наукового співробітника, тривалий час був завідувачем відділу української літератури ХХ століття, від 2000 року й донині — керівником фундаментального проекту “Історія української літератури” у 12 томах. Цьому виданню, яке потребувало значних організаційних зусиль, тривалій публічної дискусії і, вже з появою перших томів, стало видатним явищем українського літературознавства, Віталій Дончик, як автор концепції та керівник, присвятив понад десятиліття. У той же час упродовж років виконував обов’язки члена вченої і спеціалізованої ради із захисту докторських та кандидатських дисертацій, наукової ради з проблем “Класична спадщина і сучасна художня література”.

Окрема сторінка наукової біографії Віталія Дончика — редагування журналу “Слово і час”, який під його керівництвом з оновленими назвою і змістом тривалий час перебував в авангарді літературного процесу, відродив жваві полеміки, став одним із найпопулярніших в Україні літературознавчих часописів.

Безцінною стала участь Віталія Дончика у процесах національного відродження наприкінці 1980-х років, зокрема в ініціюванні й створенні Народного Руху України.

Про визначні заслуги перед наукою свідчить обрання його дійсним членом (академіком) Національної академії наук України, удостоєння звання Заслужений діяч науки і техніки України, Національної премії України імені Т. Г. Шевченка, Республіканської премії в галузі літературно-художньої критики імені О. І. Білецького, премії НАН України імені І. Я. Франка.

Колектив Інституту літератури глибоко сумує з приводу неправної втрати дорогого колеги, авторитетного вченого, прекрасної людини, висловлює сердечні співчуття родині Віталія Григоровича Дончика — його дружині Євгенії Андріївні, синам — Андрію та Максиму.

Цінуємо вагомий внесок Віталія Григоровича в українське літературознавство, віддаємо шану його непересічній особистості, долі, за якою — доба української науки, української історії. Вічна пам’ять, Царство Небесне його душі!

Центральне правління ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, редакція газети “Слово Просвіти” глибоко сумують, проводжаючи в останню путь видатну людину нашого часу академіка Віталія Григоровича Дончика.

Завжди із вдячністю і любов’ю згадуватимемо його напуття, співпрацю, практичну допомогу і активну участь у просвітянській роботі.

Висловлюємо глибоке співчуття його рідним і близьким. Вічна пам’ять і спокій його душі!

Никанор КОВАЛЬ Крушилівка тридцятого року

Уривок

Про повість Никанора Ковалю

Можливо, про це унікальне московське видання автобіографічної повісті Никанора Ковалю “Крушиловка тридцатого года”, присвяченої голодомору і колективізації в Україні, ще ніхто у нас не згадував. А в Росії, хоч як дивно, вона вже друкована тричі: вперше в журналі “Грани” за 1996 рік та двома окремими виданнями у 2000 і 2010 роках. Наклад останньої публікації для Росії незначний: усього дві тисячі примірників.

Автор повісті народився 1922 року в селі Майдані-Літинському, нині Яблунівка Літинського району на Вінниччині. Помер 2000-го. Кадровий офіцер, військовий перекладач, учасник Другої світової. Після війни жив у Росії, в Калузі. Чи збирався стати письменником? Напевно, ні. Але ще в молоді літа поклявся повідати правду про нечуване насилля над українським селом, свідком і жертвою якого він був. І розповів, крадькома пишучи заповітну книгу багато років. Це була підпільна робота. Писав ночами. Ховався з рукописом, двічі його знищував, боячись обшуку. Дер написано, бо воно не задовольняло його, вчився і вчився письменницького ремесла, призбирував велику власну бібліотеку, опановував російську літературну мову й нарешті за нових політичних обставин почав почергово розсилати свою працю до журнальних редакцій. Та дарма! Потужна викривальна сила рукопису лякала редакторів.

Якось мандрівний текст Никанора Ковалю потрапив до рук Олександра Солженіцина. Той зацікавився прочитаним, дав йому свою назву і допоміг із публікацією. Автор уже перед кончиною потрапив макет майбутньої книжки в руки, твердо знаючи, що незабаром вона з'явиться друком, і вкотре перечитуючи на першій сторінці дороги для нього слова: “Оляні Макарівні, матері моїй, замученій колективізацією, присвячую”. Головний персонаж повісті, підліток Мартин — це він сам, матір він назвав Катериною, сім'ю свою — Головченками. Оце й увесь вимисел. Решта — правда, яка під час читання здається неймовірною.

Чим же відрізняється повість Никанора Ковалю від багатьох інших видань на цю тему? На мою думку, передусім подробицями — винятково правдивими, трагічно пережитими, безхитрісно і щиро, з боєм відтвореними, що складають картину немовби якоїсь первісної людської жорстокості.

Не маючи наміру давати в цьому вступному слові ширшу оцінку повісті, зверну увагу читачів на те, що Никанор Коваль доносить до нас ще й таку гірку істину: голодомор в Україні творили не лише люди (чи ж люди?) з неукраїнськими прізвищами, а й свої, односельці, сусіди, навіть родичі. І про це забувати не слід. Москва чужими руками жар загрібала. Чужими, але нашими. Скільки в українській історії трагічного, скоєного власними руками! А сьогодні хіба не так?..

Пропоную увазі читачів “Слова Просвіти” один із початкових розділів повісті у власному перекладі з переконанням, що цей твір належить також до історії української літератури, хоч і творений російською мовою.

Анатолій ПОДОЛІННИЙ,
письменник, кандидат філологічних наук

Снідали пізно і, як завжди, у запічку. Миколка й Марійка, підгнувши під себе ноги, сиділи на лежанці, Мартин на лавці.

Їли з однієї миски, зачерпуючи обгризеними, надшербленими, почорнілими ложками. Сьорбали дружно, похапцем.

— Добрий кулешик! — хвалив Мартин.

— Смачно! — шморгала перебитим носом Марійка, витираючи заляпані колінця.

— М-мм! — схвально мимрив, задоволено трясучи головою, Миколка.

Мати їла на ліжку. Трохи звелася, сперлася на лікоть і сьорбала, беручи однією рукою навпереміну то хліб, то ложку.

Їла й думала, думала. І чого лишень не зазнала на своєму віку?! То двічі на день червоні міняли білих, а вночі приходили невідомо які, і всі пили, їли, грабували, мобілізували, приставляли до рушниць, виправляли за підводами, вимагали хліба й м'яса, забирали коней, і одні розстрілювали де-небудь на городі кожного, котрий хоча б день перебув з іншими. Ховали все від усіх. Чоловіки місяцями висиджували по ямах, виритих де-небудь у засторонку, під соломою, коней відводили до лісу. Або гроші.

Боже, як вони висотували криваву працю! За цінами ніхто встежити не міг. Бувало, продали теля сьогодні, а завтра за ті гроші коробочки сірників не купиш. І яких тільки не було! Катеринки, керенки, миколаївки, карбованці, рублі... Доходило до того, що в мішках їх, як соломі, носили! А згодом, коли загосподарювали комітетки, землю без кінця ділити стали...

Угнош, виробиш, а її навесні іншому та й віддадуть, і такому, що ні орати, ні сіяти не буде! І кому лише не доводилося догоджати, кого не впрохувати, самогонку четвертями не ставити! Законом, правдою нічого домогтися не можна було — старшинствували в селі три-чотири чоловіки, які могли по світу з торбами пустити, посадити. Чекали, думали, мине й це, як минало багато чого іншого, і раптом — колгоспи! Запишися, працю свою криваву віддай! Та кому, за що?! Головченко, коли кінь здох, гній тачкою сам під ячмінь вивозив, — а Бажайко з голоду опух, та не повезе! Він і в поле, доки сонце в спину не запече, не вийде! То невже йому, лежню, добровільно, за однією заявою, віддати все?

— Підлити ще, мамо? — спитав Мартин.

— Га? — не зрозуміла мати, але відразу збагнула й усміхнулася.

Господар. Тепер їй і полежати можна. Теличці соломи підстелив, овечкам січня дав, молозива надоїв, пійло корові приготував, поросяті виніс. Відразу не підніме, то потроху виносить: спочатку порожне цеберко, потім пійло у відрі. Згадала, що дівчинка Мартинові не сподобалася, і знову усміхнулася.

Виросте! Сам червоний, зморщений, негарний, невеличкий, як ложка, був, тепер ген який вимахав!

— Не пропадемо! — мовила весело. — Молочко з'явилося, помічники ростуть.

— І я помічниця буду! Зірочці (телятко вже так назвали) травичку влітку рватиму. Дівчинку бавитиму, правда, мамо? — загомоніла Марійка.

— Звісно-звісно, — відповіла мати, — ти вже розумниця в мене!

Усім стало гарно, всі тішились, і Миколка радів. Дивлячись на інших, намагався по губах визначити, про що йдеться, він сам пробував заговорити.

— А-а-а! М-м-м? — показував на хлів.

Він з Марійкою вже тричі бігав на телятко подивитися і щоразу помічав у нього щось нове, про що Марійка негайно доповідала: “Іще в нього ратичка одна біленька. Я не помітила, а Миколка побачив”. І тепер, бачачи, як Миколка швиденько їсть, Мартин уже знав, що він квапиться знову бігти до телички!

Але їм і поїсти не дали. Заскрипіли двері, в сінях почулася гучна розмова, пролунав гуліт важких чобіт, і в хату ввалилися Редька, Назар Дружба, Тимко Мазуренко, Васька Савчук, Яків Довбня... Ідуть, валом валять! І при зброї. У Редьки наган. Васька Савчук і Яків Довбня з рушницями, в активістів — шупи: довгі, гострі, немов ко-

зацькі піки, залізни палиці! Набилися їх у сіню, хату та все ідуть, ідуть. Заходять, наче до клуні, ніхто шапки не скидає, не вітається.

Замовкли, застигли з відкритими ротами діти. Зупинилися на півдорозі ложки, витікає недонесений до рота куліш.

— А-а-а... мати! — загримів зненацька відбірною лайкою Петро Ноженко, присідаючи і хапаючись за голову.

Забув, що стеля низька, звівся за порогом на повен зріст і гепнувся маківкою.

— Диверсію коїш? — грізно насупився Редька.

— Ха-ха-ха! — підхопила бригада начальницький жарт.

— Уа-а... Уа-а, — запищало дитя.

— Плодишся? Розмножуєшся? — презирливо примружився Редька. — Ліпше про хлібоздачу подумала б!

Тепер ніхто не сміявся. І мати, і комнезами, і діти зрозуміли, що жарти скінчилися. Мати ворухнулася, звелася ніби, проте скорчилася від болю і схилилася на подушку.

— Синку, — покликала вона Мартина. — У скрині лежить біленька хусточка, там квитанції. Дістань, покажи їм. Ми виконали всі поставки. Двічі виконали!

Мартин зісковзнув із лавки, кинувся до скрині, але Редька помахом руки зупинив його:

— Ми не по квитанції! Ми по лишки! Ти мусиш здати п'ять центнерів пшениці!

Мати гірко усміхнулася:

— Лишки. П'ять центнерів! Нам самим хоч із торбами йди! Картоплю давно змішуємо, гарбузи, буряки, лушпиння сушимо!

— Ти це облиш! Я питаю: добровільно хліб здаватимеш? — загрозило випрямився Редька.

— Не вірите, самі дивіться, — мовила мати.

— Та-а-ак! Не хочеш добровільно? — закивав головою Редька, не тямлячи себе від люті. — Кажу, гірше буде. Силою — гірше!

Мати не розуміла. Не знала вона, що вождь учив поєднувати переконання з принукою. Не знала, що зі зброєю ходили не для перестрахи. Зате Редька знав свої повноваження. Він усе міг, і вбити теж! Аби лише привід був. І вартовий у в'язниці не міг просто піти в камеру і застрелити в'язня, але вивести цього в'язня за ворота і вбити впритул, послаючись на “спробу до втечі”, було для нього легким ділом. За вбивства “при спробі” розгляд був простим, тут можна й особисті рахунки зводити. Зводив і Редька.

— Та-ак! — перебіг він очима бригаду, і ті без слів зрозуміли, кинулися виконувати.

А Редька затих. Він сів на лавку, дістав кісет і, зловісно посміхаючись, став вертяти самокрутку. Голова сільради! Господар!

Демократія, і збори, і народ діяли, але практично порядкував, відповідав за все він один! І ці слова вождя він запам'ятав дуже міцно, назавжди. Так, він свій — коржівський, так само, як інші, в дитячі літа пастухом у полі бігав, зате нині його влада! Це й по одягу видно, чинений кожушок, козацьке галіфе, чоботи з рипами, хвацько заламана, набік зсунута шапка з сірого каракулю. Він — начальник, і воля, і влада його!

Немає тепер на селі сили проти нього! Він усе може! Жінку свою набридлу — убив! Усі сусіди чули, як він її чоботами, наче глину місив, а хто доносити пішов? Ніхто. Тому що заслужений він! Прізвище його в місті на стіні колишнього Палацу праці написано!

Він папір має: “Перебував у бойовому загоні робітничої молоді III Інтернаціоналу, неодноразово брав участь у придушенні контрреволюційних виступів у губернії”. Він лютував жахливо.

Ніхто більше від нього у ті часи купців і попів за місто не переводив! У нього й тепер рука не здригнеться і наплювати йому на закони! Для нього закон — слова вождя: “Ми завжди праві, тому що ми — влада”. Згадавши, як Книш погрожував скаргою, він презирливо посміхнувся. Не знає Книш, що скарга йому на користь, що секретар райкому не одного голову сільради на нарадах при всьому народі для прикладу за те й знімав, що скарга на нього не писали. Не чув Книш слів першого: “Контрі потураєш?! Сонечком своєї влади її грієш і не скаржаться вони, живуть?!”

“Іди скаржитися, іди!” — сказав він сам до себе і думкою вертаючи до канцелярії, де він уночі комнезамів школив, задоволено заусміхався. Ноженко просто-таки розгубився, коли він його перед усіма по струнці поставив і почав допитуватися: “Хто ти, товаришу Ноженко, є? Що ти для радянської влади зробив? Скількох куркулів знищив?! Бандитів скількох убив?!” Ноженко розгубився, а він його, розумника, чистив, чистив, потім гайда усім зборам “Правду” читати, ненависті класової всіх навчати, на куркуля та “індуса” цькувати. Йому в районі читали про те, як “закопували хліб у землю”, і він їм про те саме читав. Велика, на два стовпці стаття, але слухали, слова не мовили. Коли ж він,

дочитавши, ніготь великого пальця до стола пригнув: “Індусів — у твердоздавальники!” всі схвально загуділи, і Ноженко, забувши, як він його чистив, від радощів з такою силою крутнувся на великому бугайському стільці, що розтрощив його на уламки. “Згода? — спитав він і, не чекаючи на відповідь, правив далі. — Правильно! А починатимемо з викачки хліба! Триста пудів — ось наш новий план! І то завтра, негайно!” Ні, він індусам покаже. Тверде завдання — це кінець, труна індивідуальному господарству! Стосовно твердоздавальника все дозволено!

Усім, кого потрібно було викорчувати, “тверде” давали. Та не відразу він їх кінчатиме. Він спочатку примусить їх спізнати, почім ківш лиха, сповіщення на хліб одне за іншим слатиме. Виконає індус одне — він надішле друге, виконає друге — він йому третє! І так до тих пір, доки не застогне: “Нема більше, не можу!” Ось тут він і на-

поляже на “твердому”, за яким піде бригадою і спустошить до пня! Куркулів нема, але підкуркулники залишилися! Не всі це розуміють.

Дружба, який писав протокол, коли він Андрія Головченка до списку твердоздавальників увів, від несподіванки зупинився, підвів голову: “Середняка?” Довелось поправити Назара: “Зловмисника! Колгосп ганьбит! Худобу свою вирізує!” Так розмірковував Редька і сидів на лавці, палив самосад, смачно спльовуючи собі під ноги. Основне він зробив — організував і тепер міг сидіти, поплывувати. Комнезами шукали самі. Нишпорили в клуні, в коморі, в хлівах, на горищі, під стріхою, під тинами. Надійні хлопці, нічого не пропустять: горщик з-під борщу в печі, оберемок соломи в клуні, комин, стелі і стіни — все переглянуть, перетрусять, перестукають. Остап Соловейко либонь змок, запозв'язав на шуп налягаючи, щоби на метр, не менше, в землю загнати! Шукати комнезами чуже вміли і Редька їм довіряв.

Хоча, звичайно, і понадміру суворим не був, кишень, котрі, він знав, вони за одним заходом сушеними вишнями, сливами, грушами або кришаницями напихали, не перевіряв. Хай собі, велика річ — крадіжка!

Сидів Редька, палив і, коли йому доповіли, що хліба не знайшли, не закричав, не підскочив, цигарки в гарячці не розтоптав. Він наперед знав, що, крім борошна і якогось-небудь клунка з пшоном, нічого не знайдуть. Пшеницю не там шукати треба. Вона, якщо й залишилася, то цілком в іншому місці.

— Сама здаси чи ні? — спитав Редька спокійно, дивлячись на матір.

— Господи, — простогнала вона. — Де ж у мене та пшениця?!

Редька вийшов. Вийшов, і просто до комори, де на стінах, з понабиваними цвяхами і зубами від борін, висіли мотузки,

порвані ланцюги, упряж, коси, серпи, пряжа, поперечна пилка і на полицях понакидано всякого господарського манаття — від з'їденого іржею й засушеного в отвір зламаної дверної завіси старого цвяха до жмутика висушеного кропу і насіння в ганчірочках. Там навкруги стояли мішки, солом'яники, бочки, діжки, кадібці, луб'яні козуби, пощерблені горщики і кухлі з висівками, борошном і крупами.

У коморі, вгледівши Редьку, Тимко Мазуренко виразно крикнув. Назар Дружба протяжливо свиснув. Яків Довбня солоно лайнувся: доповідали всяк по-своєму. Грубо, не нагадуючи собою напнуту струну, без належної улесливості, проте Редька був задоволений — навчив визнавати в собі начальство! За вдаваною грубістю він добре вловлював, як зростає трепет підлеглих.

— Гу-у! — видихнув голова. — У клуні, у хлівах, у соломі?

— Обшукали, промацали! — розвів руками Петро Ноженко.

— І там? — показав Редька на дощаний настил у коморі. — Під дошками шукали? — спитав жорстко, по-начальницьки.

Комнезами провинно похнюпилися. Ні. Не звернули уваги, не здогадалися. Ходили по них, бачили, що постелені як-небудь, не прибиті і злегковажили.

— Роззяви! — сплюнув Редька.

Стояли, винувато м'ялися, слова ніхто не мовив. Адже правда: під дошками можна було заховати тонни зерна.

Васька Савчук мовчки приткнув у куток гвинтівку, нагнувся, щоби вправним рухом, напоказ жбурнути дошку за двері. Узявся й присів.

— Ого! — гукнув зніяковіло.

— Та це ж дуб, дурню! — докірливо крутнув головою Назар Дружба і, непоспішливо зсунувши на потилицю свою смушешу, по-парубоцьки заламану шапку, взявся за інший кінець, допоміг її викинути за поріг.

І тоді здійнялася пальба. Приміли діжечки, тріщали, лускали горщики, оглушливо, як бомби, гупали одна за одною дошки. Метушилися всі, не терпілося навіть найспокійнішим і неповоротким. Хотіли хутчіше побачити, що там під підлогою. Але очистили і побачили звичайну, закидану почорнілими давніми трісками, кострицею та різним сміттям землю. Ями з хлібом, на яку, як їм здалося, сподівався Редька, не виявили. Для більшої певності проткнули землю в кількох місцях шупом, ударили довбнею, копнули лопаткою і зупинилися. Цілина — ні порожнин, ні просядан.

— Дарма викидали, — сказав Назар.

Редька не слухав. Задерши голову, він дивився на небо, намагаючись визначити годину по сонцю, що визирнуло з-під роздертих хмар. Завтра о п'ятій із Коржівки має вийти червона валка з хлібом. Нехай не триста, але пудів сто п'ятдесят він везти мусить! І спостерігаючи за хмарою, що розтяглася в довгого, худого чоловіка, Редька думав про товариша Нечипорука, бачив, як той, худий і довгий, із жовтяничним лицем, ходить по кабінету, зігнувшись запитальним знаком. “Клади, контра, наган і партквиток!” — почув він так виразно, що здригнувся і відступив на крок перед убивчим поглядом секретаря. “Кістками ляж, але завдання виконай! Пам'ятай, влада тобі велика дана, але й вимога чимала! Для тих, що вагаються, місця нема. Злякався, легкодухість виявив, пожалів, крові забоявся — зрадник. За зраду великій справі — смерть!” Це були останні слова Нечипорука на вчорашнім зібранні, і Редька знав, що це не погроза, а попередження!

— Чому дарма? — перепитав він, відповідаючи Назару. — Дошки сільрада продасть за зерно.

— Я візьму! — обізвався Тимко Мазуренко. — Для колгоспу.

— Бачиш, — підморгнув Редька до Назара, — і купець уже є.

Назар почував за вухом.

— На дошки купець знайдеться. Я б і сам за них пудів п'ятнадцять відсипав.

— А колгосп скільки дає? — глянув Редька.

— Теж п'ятнадцять, але ще за зруб п'ятдесят. Оптом беремо дошки і зруб.

Редька повеселів. Нарешті! Звичайно, він знав, де зерно взяти. Колгосп на куркульському добрі забагатів. Землі відібрали доглянуті, вгноєні, врожаї зібрали великі і, користуючись пільгами, продподатки мінімальні здавали. Хліба повні комори в колгоспі і колгоспників, яким мішки підводами розвозили.

Мішків по тридцять на сім'ю отримали!

— За зруб, — сказав Редька, — менше сімдесяти не можна. Ти поглянь, — відігнув він солом'яну обшивку, — не колоди — струни! Рівні, сухі... Головченко, сам знаєш, господар. Вибере — не забракуєш! — І кивнув на клуню. — За красуню скільки даєш?

Тимко дивився на клуню. Красуня, справді. Стопи — дуби в обхват! Не клуня — фортеця! І стояти їй сто років, не похитнутися. Нова, солом'яний верх почорніти не встиг.

— Ну? — чекав Редька.

Тимко хитро прищулювався:

— Будівля міцна, гарна, але ж перевозити треба. А там одне поламають, друге загублять, третє вкрадуть. Пудиків шістдесят хіба що?

— Добре, — не став сперечатися Редька. — Віялка, я думаю, теж колгоспові потрібна?

— Віялка? — Мазуренко почував потилицю. — І віялку, і борони, і плуг, і віз візьму. Двадцять пудів!

— За все? — здивувався Редька. — Ти подивися на віз — все на залізі, куте. Це тобі не бажаєвська тарадайка!

Остап Соловейко, давно віддала переступаючи з ноги на ногу, наблизився до Редьки, шепнув:

— Там корова з телятком. Я дав би пудів десять пшениці і п'ять ячменю.

Редька бачив телятко, посміявся, що корова і господина одного дня отелилися, проте до продажу не подумався. А чому б і ні? Зайвих п'ятнадцять пудиків на дорозі не валяються.

— Лише не ячменю, пшениці п'ятнадцять! — сказав він.

— У хліві ще п'ять овечок бекають, — підступив Петро Ноженко. — По пуду за штуку, товаришу голово, не мало буде.

— Я забрав, по півтори дав! — поспішив перебити Назар Дружба.

Комнезами обступили Редьку, напірали стали. Кожний що-небудь бачив, узяти хотів. Дешеви́нка! Випадок, якого не можна прогавити!

Редька мовчав. Він і радів, що замість тридцяти пудів в одному дворі двісті набирається, і тривожився. Не за правилами чинив! Колишній його начальник, товариш Бик, навчав: “Поступово треба. Нікого не обдирай до нитки відразу.

Пам'ятай, заготівля — прірва, безодня. Отримав завдання на сто пудів сьогодні — завтра на двісті дадуть! Здаси завтра, буде і на післязавтра завдання. Держава — не купчина якийсь. Той скупив тисячу, дві, ну тридцять тисяч пудів — і досить. А тут кінця нема”. Товариш Бик — керівник досвідчений, дослухатися б треба. Він, Редька, ще в активістах ходив, коли Бик головував.

Бригада вантажилася. Винесли пудів два пшениці (останні!), пуди півтора проса, півмішка гречки, мішок жита. Коли Васька Савчук потяг і борошно, Редька прикрикнув:

— Лиши!

Борошна ще ні в кого не брали. Але Васька зі злості шпурнув мішок так, що шов тріснув, борошно розсипалося по коморі, запилито стіну, кадібець з сиром, солом'яник.

Вантажили, вивозили все. Остап Соловейко виніс на руках, поклав на сани телятко і прив'язував позаду корову. Назар Дружба підібрав, як намисто, на мотуз, погнав поперед себе овечок, вони бекали, збивалися до купи. Хтось запхав до мішка поросятко.

— Куди ви? — кинувся наперейми Мартин.

— Геть, шеня! — перехопив, пнув його ногою в сніг Васька Савчук.

І тут з'явилася мати. Бліда, квולה, вона показала на порозі, коли Мартин упав на сніг. Угледівши її, він не зразу зрозумів, що вона в одній сорочці, з розпушеним волоссям. А вона роздягнена, розпатлана, так і пішла подвір'ям, по снігу, дійшла до Захарка, стала на коліна:

— Пощади! Дітей пожалій!

На “ти” зверталася, хоч і голова. В дитинстві сусідами були, гралися разом, корів пасли згодом. У наречених його ходила з рік. Редька наспушився, відвернувся.

— Люди добрі!.. Господи! — з відчаєм заламала вона руки, переходячи від одного до другого. — Діти малі лишайються!

Даремно. Ніхто слухати не хотів. Остап Соловейко, поклавши телятко і прив'язавши корову, злякався, що Редька не витримає, одумається і, щоб скоріше забратися, хльоснув по конях. Заскрипіли полози, пішла з двору корова.

І тоді, немов навіжена, мати звелася, наздогнала сани, схопила Остапа за комір, відкинула його з надлюдським зусиллям убік, потяглася до телятка. Напад був таким несподіваним, що Остап подався назад, оступився і полетів у сніг.

На хвилю всі застигли, на обличчях відбилися і страх, і подив, і жаль. Так дивляться на тих, що несповна розуму. Та підбіг Редька, пхнув матір кулачеськом у груди і, охнувши, вона похитнулася, випустила телятко, впала навznak, загодилися живіт і забруднені кров'ю ноги.

— Хі-хі-хі!.. Ха-ха-ха! — засміявся цинічним сміхом Васька Савчук.

— Го-го-го!.. Пи-ги-ги!.. — підхопили той сміх інші.

У Мартина в очах потемніло. Крик матері болісно відлунув у нього в голові, різонув по серцю, і він, не тямлячи себе, рвонувся, підплигнув на бігу, вчепився зубами Редьки в горлянку.

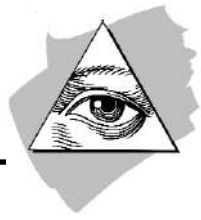
Редька не чекав нападу і впав разом із Мартином, який здавив йому горлянку руками й зубами.

— Шеня! — встиг гукнути Редька і, відчувуючи, що задихається, покотився по снігу, відривавши своїми ручиськами малого Мартина.

А в Мартина звідки лишень і сила взялася! Намертво вчепившись руками, він стискав голові горлянку, душив його. Може, й задушив би, якби не Савчук. Редька вже синів, коли Васька розмахнувся ногою, двигонув Мартина носком у бік і той ойкнув, осунувся, випустив горлянку Редьки...

Переклад

Анатолія ПОДОЛИННОГО

Ірина ФАРІОН

Продовження.
Початок на стор. 6

1. Москвофільство Львова: історія

І це всупереч тому, що Київська православна митрополія була канонічно підпорядкована Константинопольській патріархії. У листі до московського очільника церкви І. Копинський 1622 року називає себе єпископом та екзархом Малої Росії, а адресата — **вперше патріархом Великої та Малої Росії**: “...кир Филарету [...] патріарху Великої і Малої Росії...”, “...Исаия Копинский, епископ и екзарх Малой России, рукою властною” [ВУР I, с. 27—28]. Заохотили вживати цей термін і грецькі ієрархи: “Греки назвали Україну Малою Руссю, тобто частиною Великої Руси, або Московщини. Те, що греки створили у Москві патріархат — теж було їй на користь, бо поставило її вище Києва” [Блажейовський 2010, с. 29].

4. Друга половина XIX століття — спалах москвофільства через зневіру у власні національні сили. У цей період москвофільство — це передусім мовно-літературна течія, що поряд із церковним напрямом стала основою для подальшого політичного руху. Загальновідомою роль “Русалки Дністрової” (1837) і руської трійці — М. Шашкевича (1811—1843), І. Вагилевича (1811—1866) і Я. Головацького — у формуванні національного самоусвідомлення Галичини і передусім Львова. Проте саме побратими М. Шашкевича І. Вагилевич і Я. Головацький зрадили українську національну ідею: “Було се немовби якесь прокляття над галицькою землею, що два люди, які її будили зі сну, скінчили не то що зневірою, але зрадою своїх найкращих мрій, виплеканих у молодості, вилеліаних серед переслідувань і поневірки” [Студинський 1935, с. 190]. Якщо І. Вагилевич, попри свої незаперечні й поважні наукові заслуги в царині мовознавства, етнографії та фольклористики, подався служити полякам і очолив недовготривалий орган колонізованих українців “Дневник руський” (1848 р. у Львові), гасло якого полягало в єднанні поляків та українців (особливо польськомовних) як єдиного (!) народу у складі Польщі, то Я. Головацький, попри свої можливості професора катедри руської словесності у Львівському університеті, став яскравим представником інтелектуального москвофільського табору.

Вибір Я. Головацького, науковця з солідними розвідками у царині українознавства [Лесюк 2014, с. 80—89], тим цинічніший, що він у час революції 1848 року був символом української тожсамости передусім завдяки його дуже прогресивній статті під знаком псевдом Гаврило Русин “Становище русинів у Галичині” (1846 р.), що абсолютно спрямована в сьогодення: “Передусім бракує руському народові здібних керівників і проводирів, центру і органічного зв’язку окремих частин, а освіченим русинам — **необхідної моральної сили, знання справи, любові до батьківщини і самопожертвування**. Народ розчленований, пригноблений і ледве живе без самосвідомости, а його вожді, денационалізовані і чужі йому, спокійно присипляють його

дальше в цьому сні” [Русалка Дністрова 1989, с. 248—249].

У жовтні того ж року він стає одним із найактивніших учасників першого з’їзду діячів української культури, освіти і науки у Львові, де виступає з блискучою промовою про мовно-етнічну єдність усіх гілок українського народу (стаття “Розправа о язичі южноруським і его наричіях” з епіграфом до неї Шафарика “*Народ, що усвідомлює значення рідної мови для свого вищого духовного життя і сам її покидає та зрікається, здійснює самогубство*”) і в грудні стає завідувачем катедри української словесності (української мови і літератури) Львівського університету [Стеблій 2011, с. 78—79; Петраш 1996, с. 94]. Прикметно, що, думаючи над пропозицією очолити офіційний українськомовний часопис у Львові, Головацький в одному з листів висловлює стрижневі світоглядні судження, яких він зречеться вже за рік: “...лиш боюся, чи не треба би під час припадком виречися коли свого переконання, свого правого становища яко русин, підсудатися під яке не насъке знамя, зрдити тій хоругві, котрій присягав-єм не тепер, не перед урядом яким людським, але ще тоді, коли-м прийшов до свідомості, перед совістю, перед Богом, перед судом роду свого. Той барви я боюся зрадити і той барви я не скину нізащо, не продам за ніякі почести” [Стеблій 2011, с. 80].

Що ж стало причиною того страшного відступництва супроти власної совісті “яко русина”? Чому він втратив те, що абсолютно безпомилково сам як Гаврило Русин визначив для блага нації: “**моральна сила, знання справи, любов до батьківщини і самопожертвування**”? Передусім суспільно-політичні обставини, що на безхарактерних і слабких людей, попри їхній інтелект, мають вплив підризу світоглядних та моральних переконань. Внутрішній світ їхніх принципів набагато слабший за світ зовнішній. Долучилися до цього і персональні впливи москвофільського греко-католицького церковного діяча М. Малиновського, реакційного історика-москвофіла Д. Зубрицького та московського історика М. Погодіна — ідеолога російського панславізму. Після революції “весни народів” 1848 року наступила контрреволюція, яка остаточно запанувала після заклику австрійців до Росії приборкати революцію в Угорщині. Як наслідок, улітку 1851 року розпущено Головну Руську раду і на десятиліття запанувала стара система австрійського абсолютизму, що запустила з новою силою польські колонізаційні процеси у Львові.

Щойно відроджена, слабка і хитка віра русинів (українців) у себе, зокрема інтелектуально-духовного проводу, зазнала краху: “Вони стратили віру, щоб наш нарід своїми власними силами міг коли дорівняти Полякам, їх навав страх, що Поляки готові наш нарід зовсім спольщити” [Лозинський 1994, с. 7]. Не маючи морально-духовних та економічних сил вистояти перед польським натиском, підсиленням позірною австрійською нейтральністю в поль-

сько-українському протистоянні, ці високі прошарки українського суспільства, духівництво та інтелектуали, шукали порятунку в начебто єдиновірній Росії та начебто спорідненій із нею мові. *Незрілість національного самоусвідомлення, чужа австрійська держава, сильний польський гніт* і як наслідок *політична депресія* в постреволуційний час і реставрація австрійського абсолютизму 1849—1859 років призвели до навального у Львові (як і в Галичині, Буковині, Закарпатті) москвофільства. Наголосимо, що москвофільство зародилося у середовищі саме української інтелігенції [Сухий 1998, с. 116].

У газеті “Слово” 1866 року (редактор Б. Дідицький) було відверто проголошено курс на злиття з Росією: “...наш нарід і нарід російський, се один нарід, а наша мова і мова російська, се одна мова” [Лозинський 1994, с. 8] (порівняй із констатацією Й. Борещького ще 1621 року в “Протестації”). Неспинні грошові субсидії з Росії в інформаційно-видавничу і науково-освітню царини лише максимально посилювали цю нову залежність. Абсолютна більшість львівської так званої інтелігенції та тодішній провід греко-католицької церкви змосквофілилися! Звідси їхні численні установи: Ставропільський інститут, Народний Дім у Львові, Галицько-Руська Матиця, Товариство ім. Качковського, часописи “Слово”, “Русская Рада”, “Наука”, “Галичанин”, “Пролом” та ін.

Отож Я. Головацький, що мав всі можливості в університеті викладати українську словесність, перетворився в нудного зневіреного вченого: “...в той час у його душі вже померкли колишні ідеали, а в серці не лишилося ні запалу, ні віри [...]. Великі можливості були втрачені назавжди” [Петраш 1996, с. 101]. Показником цієї зради і зневіри у спроможність українців до самостійного розвитку відразу стала **МОВА**. Із 1851 року він переходить у своїй викладацькій діяльності на катедру української мови (задля цієї мови вона була створена!) з *народної мови на горезвісне “язичіє”* — гібридну мішанину церковнослов’янської, староукраїнської та ін. мов, бо мовляв, “не на утіім дереві самого простонародного язика побудуємо храм народного просвіщення” [Петраш 1996, с. 95]. Із 1866 року він остаточно вливається до табору москвофілів і збирає пожертви “на піддержку русского дела в Галиции”, що призводить до його звільнення з університету, де він встиг побувати і деканом (1858—1859), і ректором (1864), себто мав виняткові можливості розгорнути колосальну роботу з розвитку української народної мови...

Переїхавши з родиною до Росії, він очолює “Археографічну комісію для розгляду древніх актів”, систематично пише до галицьких, фінансованих з Росії москвофільських органів “Слово”, “Пролом”, “Беседа”, “Страхопуд”. В останньому з них 1887—1888 рр. він публікує принизливий для українців твір начебто від Маркіяна Шашкевича “*Не-Овидовы Heroides*” (“*Послани*

Маркіяна къ своимъ просвитнымъ интерпретамъ”), що вражає своїм цинізмом. Поряд зі злісною зневагою до всього українського (найбільше ненавидять те, що зрадили!), зокрема гетьманів І. Мазепи та І. Виговського, він ще й висміює фонетичний правопис свого колишнього побратима М. Шашкевича від його ж імені... [Студинський 1935, с. 199—201]. Як свідчать сучасники, на схилі літ Головацький начебто гірко розкаювався за свою зраду, звинувачуючи в цьому ідейного батька галицького москвофільства історика Дениса Зубрицького, проте, видається, що за батьків переступ сповна заплатили його діти: син Ярослав, судовий слідчий, наклав на себе руки; син Всеволод, відомий своїм вільнолюбством, не міг як лікар знайти роботи в Росії; а доньку з політичних мотивів ув’язнено в одинокій камері. Прохання до царя помилувати залишилося без відгуку. Цей моральний удар і призвів до смерті Головацького. За жорсткими і справедливими словами Івана Франка, його “*пожвакало і виплюнуло галицьке москвофільство*” [Петраш 1996, с. 105]. Слушно зауважував І. Франко, що москвофільство — це насправді “*глибока психологічна проблема*” і розглядав її на прикладі життя відомого москвофіла у Львові І. Наумовича (1826—1891) — пароха у Збарзькому повіті, письменника і посла до галицького союму (1861—1866), який у 1876 р. перевів на православ’я ціле село і заявив у сеймі, що книжка московська мова — це насправді руська, утворена русинами. Приймаючи книжку московську мову, ми беремо назад свою власність. Проте і цей діяч з роздвоєною душею (“двоязичність і дволичність”), “*побачивши там (коли переїхав до Росії — І. Ф.), що його мрії про російський рай полягали на ілюзіях, відкликав усе своє життя — зажив отруту*” [Франко 2006, с. 557].

5. Від XX ст. до III тисячоліття: від москвофільства “новокурсників” до гібридного москвофільства “єдина країна — єдина страна”.

До 80-х років XIX москвофільство, попри зародження народності у 60-ті роки, було провідною силою Львова (як і всієї Західної України), що рухалося з наперед запрограмованими поразеньськими гаслами орієнтації на чужинця: “*Краще втопитися в російському морі, ніж у польській калабані*” або ж “*Ворог мого ворога — це мій друг*”. Протистояння між українцями і поляками, ворожі стосунки Польщі та Росії (але цілком одностайні в недопущенні українського сепаратизму) особливо після повстання 1863 року, програвши Австрії в австрійсько-пруській війні 1866 року і начебто неминучий поділ Австрії, як колись Польщі, а за тим і уявне приєднання Галичини до Росії — усі ці об’єктивні історичні обставини та суб’єктивні страхи, відсутність волі й віри у власні національні сили (себто ментальний чинник) вербували щоразу нових прихильників орієнтації на Москву... **На початку XX століття за проросійські партії на виборах голосував чи не кожен**

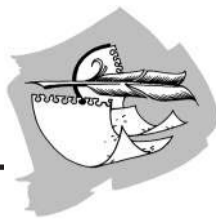
третій українець Східної Галичини!

Проте найтемніше перед світанком. Перша світова війна стала початком похоронної команди промосковських настроїв, і у Львові зокрема. Москвофіли розкололися на “старорусів” та “новокурсників” (від “новий курс” на засвоєння “модерної російської ідентичності”), останні з яких на чолі з **В. Дудикевичем** та ін. стали на позиції повної національно-політичної єдності з Росією і прийняття російської літературної мови.

Коли 21 серпня 1914 року російські війська вступили до Львова, то призначений Росією генерал-губернатор Галичини граф **Г. Бобринський** чітко висловив свою програму дій: “*Восточная Галиция и Лемковщина искони — коренная часть единой великой Руси; в этих землях коренное население всегда было русским, устройство их посему должно быть основано на русских началах. Я буду вводить здесь русский язык, закон и устройство*” [Кубайчук 2004, с. 61]. Свої повноваження з викорінення України в Галичині Бобринський поділив із “Русским Народним Советом” під головуванням вихідця з греко-католицької священничої родини зі Станиславова, депутата Галицького сейму **В. Дудикевича**, що разом з іншими місцевими яскравими москвофілами **С. Бандасюком** та **Ю. Яворським** приїхали до Львова в обозі російської армії. Нагадаю, до речі, як в обозі московської армії на чолі начебто збройних сил радянської Української Народної Республіки приїхав до Києва разом із російським генералом Муравйовим нікчемний син великого батька **Ю. Коцюбинський** у січні 1918 року, щоб розстріляти кожного, хто говорив у Києві українською мовою та одягнений у вишиванку... Себто п’ята колона в дії: зовнішній ворог перемагає, лише коли внутрішній допомагає.

Наслідком цієї московської навали до Львова і жагучих очікувань місцевих москвофілів стало закриття всіх українських шкіл, товариства “Просвіта”, арешти галичан і вивезення їх до Сибіру і, звісно, започатковано курси російської мови для вчителів та друкування підручників російською мовою... Проте відступ російської армії у квітні 1915 року призвів до еміграції багатьох москвофілів до Росії, де багато з них розчарувалися в ідеології москвофільства і згодом брали участь в українських національно-визвольних змаганнях 1917—1921 років. Натомість **В. Дудикевич**, що втік до Росії, як і інший зрадник по той бік Збруча **Ю. Коцюбинський**, були розстріляні їхньою ж виплеканою владою — московськими більшовиками: Дудикевича більшовики розстріляли у Ташкентській тюрмі 1922 року (за іншими даними помер у тюрмі), а **Ю. Коцюбинського** убили 8 березня 1937 року як очільника контрреволюційної троцькістської організації. Відтак прямі й непрямі нащадки львівських москвофілів у часи СРСР здебільшого стали раданофілами...

Далі буде.

Роман ГОРАК,
м. Львів

Колоски

Нічого особливого не мала зі собою взяти. От лише маленький вузлик з одягом, з тим і поїхала в далекий світ. Її ім'я було Марія, хоча в селі всі її звали Машою. Вона мала ту красу, яка виділяла дівчат Східної України від усіх інших.

Родом була з Шевченкового краю, села Озінного, що у Звенигородському районі Черкаської області. Воно було за п'ять кілометрів від районного центру, де була середня школа, та двадцять три кілометри від залізничної станції Звенигородка, звідки виїхала в той далекий світ.

Село було давнє, ще з XVII століття, невелике — десь трохи більше ніж 500 дворів і близько тисячі мешканців, яким тільки 1974 року видали паспорти громадян СРСР. Раніше село було значно більше, мало до трьох тисяч мешканців. У часи голодомору 1932—1933 років померло близько тисячі людей. В пам'ять про них у перший рік української державності було встановлено народним коштом пам'ятний знак. У ті роки й померла вся родина матері. Скільки померло внаслідок голоду 1946—1947 років, який уже добре пам'ятала, невідомо. Пам'ятала, як вулицею їхала підвода, на яку скидали померлих від голоду людей, а потім відвозили за село, де їх скидали у велику яму, яку щодня засипали вапном. У тій ямі була і її товаришка Варка, її два брати і мати. Варчиного батька за те, що приніс додому з колгоспного поля кілька колосків жита, засудили на п'ять років тюрми, з якої він не повернувся, а вся його сім'я померла з голоду. Батько Варки клявся, що підібрав ті колоски на дорозі, коли йшов додому, і не хотів, щоб вони пропали. Йому не повірили...

Хата батьків Варки з лелечим гніздом на причілку залишилася стояти пустою і кожного року все густіше закривалась від людських очей бур'яном. Люди, що проходили повз неї, тихенько хрестились і зітхали, згадуючи гірку долю її господарів. Однієї весни (Марія тоді вже ходила до школи у районний центр) голова колгоспу вислав трактор із лопатою, щоб зрівняти хату Варчиних батьків із землею. На цьому місці виріс пишаний рум'янок, який перед дощем пахнув на весь куток.

На фронт Другої світової війни із села пішло воювати майже 800 чоловіків, 126 не повернулися. Серед них і її батько: загинув під Кенінгсбергом. Смерть батька рятувала їхню сім'ю від того, що, коли мати з дочками не могли виконати встановленої норми трудоднів, то їм не відрізали, як іншим, присадибну ділянку, з якої фактично жили. Щоправда, обіцяли, що наступного разу таки одріжуть удвічі більший кусок, якщо не виконають норми. Тим, хто не повернувся з фронтів, у селі спорудили пам'ятник із лампочкою, замальованою червоною фарбою, яку вмикали в неділю ввечері та на державні свята. Вона мала символізувати вічний вогонь. Під той вогонь мала з іншими жінками, коли мала хвилину вільного часу, ходила виплакувати свою гірку вдовину долю.

У школі вчитель історії казав, що назва села походить від того, що тут колись стояла сторожова вежа, з якої дозорці оглядали місцевість і сповіщали про небезпеку. Так само про це писали в книжках, хоча старі люди повідали, що назва

села має бути Озерна, бо навколо села є аж 13 озер. Районна газета твердила, що назва походить від першого козака, який поселився тут. Називався він Тимур Озирний, був ніби з половців, і тим пояснюється, що в селян проглядався дещо східний тип обличчя.

У селі була гарна стара дерев'яна Свято-Покровська церква, в якій у радянський час було зерносховище. Десь ще з часів закінчення наполеонівської війни в селі відкрили однокласну церковно-парохіальну школу, в якій потім навчання проходили лише російською мовою.

Перед початком голодомору в селі було три товариства спільного обробітку землі. В навколишніх селах такі товариства мали значно цікавіші назви, ніж в Озирній. Тут одне товариство спільного обробітку землі мало назву “Крок уперед”, друге було імені Шевченка (воно було найвідсталіше) третє — імені Петровського, яке, невідомо чому, вважалося зразковим.

цях, і її там учні кликали Євгенією Василівною. Їй вдалося вирватися з колгоспу випадково. На день народження Петровського, ім'я якого й надалі носив колгосп, прийшов кореспондент з обласної газети, щоб написати, як замомно і щасливо живуть люди в колгоспі. А тут виявилось, що жодна людина в селі не мала вищої освіти. Це було явне неподобство, яке потрібно було негайно виправити. Отож так склалося, що тою першою людиною, яка мала здобути вищу освіту, стала Євгенія, дочка колишнього колгоспника, який під час війни віддав своє життя за Батьківщину, та його дружини — передової колгоспниці, яка кожного року все збільшує і збільшує урожайність буряків (чим у селі дуже всі були здивовані).

Вона, Марія, яку всі називали Машою, хотіла також вчитись у Черкасах, як і сестра, але там їй сказали, що шансів у неї мало і радили їхати на Западню: там таких

пам'ятника, який стоїть зараз, а був інший, з бюстом Кобзаря. Батько обурювався, що поставили таке одоробло на могилі замість хреста, якого комсомольці на першотравневій мавці 1923 року під спів гнаних і голодних скинули вниз у Маланчин потік, де він і розбився.

Вона пам'ятала, як у селі люди тихенько, щоб не чуло начальство, співали:

*Встань, Тарасе, подивися,
Що твій нарід доробився:
Ні корови, ні свині,
Тільки Сталін на стіні!*

Ще можна було в Черкасах спробувати вступити на математику чи фізику, але про українську філологію, як хотіла вона, не могло бути й мови. Зрештою, вона й сама не хотіла в Черкаси. Її тягнуло до Львова, про який так захоплено розповідав Дмитро. Говорив про красиві будинки, світло на вулицях, трамваї, які вона бачила тільки в кіножурналах, що їх показували перед початком фільму, оперний театр, музеї, університет. Ще казав, що там люди всюди розмовляють українською, а не так, як у Черкасах, де ту мову можна лише почути на базарі, куди приїжджають селянки, щоб щось продати.

“Голод 33”. Робота Юрія Ілленка

До зразкового Петровського приєднали інші й створили колгосп, якому на загальних зборах села присвоїли ім'я того ж товариша Петровського. Господарство вирощувало зернові культури та цукрові буряки, роботу на яких люди вважали каторгою.

Марія з сестрою вижила лише через те, що матері вдалось якось переховати мішок нелущеної квасолі, з якої вона робила борошно і з нього пекла хліб, додавала кору дуба, сушене коріння пирію, яке збирали на колгоспному полі, коли орали. Тому вони якось протягнули той страшний час.

Саме закінчила середню школу, яка від села була за п'ять кілометрів, у райцентрі. П'ять туди і п'ять назад. Кожного дня, крім неділі. Виходила з дому, коли на світ тільки благословилось, і приходила, коли вже темніло. У селі була лише семирічка. Десять класів майже ніхто не закінчував. Чого? Чи так, чи інакше одна перспектива — колгосп і буряки.

На канікулах пропадала з матір'ю у колгоспі, на буряках.

Сестра Євгенія, яку називали вдома Женею, була старшою від неї, тепер учителювала в Морин-

охоче приймають і надають перевагу перед місцевими. Їй це, правда, казучи, не вельми сподобалося: видирати місце в якійсь тамтешній дівчині, яка так само мріє стати вчителькою. Але коли подумала, що після закінчення школи мала би гарувати, як мама, на буряках, то їй здалося, що не вчинить великого гріха перед тою дівчиною, бо все-таки, за словами сестри, життя на Западній значно краще, ніж тут... Чоловік Євгеній був родом з-під Дрогобича, служив у Черкасах, де й познайомився з нею, там і побралися. Він називав її Генею, з чого люди в селі підсміювались, бо де таке видано — ніколи Женья не була Генею. Мати навіть просила, щоб на людях у селі так не гарно не кликав. Обое й намовили її їхати у Львів вступати в педагогічний інститут. Хотіла бути вчителькою української мови та літератури. А як же інакше? Вона — з Шевченкового краю, знала “Кобзаря” напам'ять, читала його вірші на шкільних вечорах. А мати оповідала, що, коли була малою, то батько брав її з собою у Канів на могилу Шевченка. Вона цього не пам'ятала, але з розповідей мами знала, що тоді ще не було того

Мама була категорично проти її поїздки у Львів. Зять зятем, але там же, на Западній, у тому Львові, бандерівці, які ріжуть й убивають усіх, хто приїжджає із Союзу, і, не дай Боже, щоб говорити поросійськи, бо смерть певна! Так кажуть усі, хоча Дмитро з тих розповідей тільки сміється.

Оно, сусіди, які їздили на Западню, коли був голод, розповідали, що людей, які їхали туди, щоб обміняти речі на продукти, не впускали, вилувлювали і відбирали все, що мали при собі, й відправляли назад. А тих, хто впірався, то відправляли у тюрму або навіть убивали. Але це мало допомагало: голод гнав їх навіть на вірну смерть. Від ревізорів люди ховалися на дахах вагонів. Однак перед мостом над Збручем був натягнутий дріт, і тим, хто не встиг пригнути, стинало голови. Тих трупів було так багато й ніхто їх не ховав на пострах іншим, що сморід стояв навколо страшений. Так отой дріт натягнули бандерівці, святий Боже, правду кажу!

Мама розуміла, чого не вельми раді на тій Западній гостям зі сходу. Бо чого б то мали бути раді? Хіба задоволені були вони в селі, ко-

ли наїхало до них подібних гостей (їх у селі потайки називали москалотою) і пограбувало їх до нитки? Загнали в колгоспи, забрали хліб і примусили вмирати з голоду. Чи не таке саме творять вони і на Западній? Повсюди кричать, що визволили з рабства, принесли нову жизнь. Але хіба то життя, якщо воно має бути таким, як живуть вони в селі та й, зрештою, повсюди?

Тому й боялась за доньку...

Ледве в колгоспі випросили довідку. Голова недвозначно натякнув Марії, що хоче її сам *лічно* проекзаменувати, і дихав їй перегаром у лице та намагався ушпигнути за груди. Якщо казав, вона не погодиться на екзаменовку, то про жодну довідку не може бути й мови. Вона поскаржилася матері, а голова нагримав на неї, що молодь утікає зі села, і невдовзі не буде кому на полі працювати. Потім таки зміяк, коли Євгенія з Дмитром поговорили з ним. Їй чогось тоді пригадався Енгельгардт, що давав відпуску з кріпацтва Тарасові Шевченку. І їй тоді вперше в житті стало дуже жаль матері, якій до самої смерті не судилось дістати такої відпускну.

Перед поїздкою її викликав парторг колгоспу і довго пояснював, що таке Западня і як вона повинна поводитися. Він нагадав їй, що вона як представниця передової країни світу, яка простягнула руку своїм западним братам, повинна завжди і всюди розповідати про переваги соціалізму над капіталізмом, розказувати про щасливе і замомне життя в країні, з якої вона приїхала, всюди підкреслювати, що ми стали вільними людьми, працюємо на себе, а не панів-експлуататорів. Вона повинна дякувати за все партії, уряду і *лічно таваришу Сталіну* за таке радісне життя. Він ще довго розповідав їй про ці переваги і взяв з неї слово, що вона не *опозорить советскую власть* і свою землю, ні словом не буде говорити про голод, який був в Україні ввообщі і в селі *отдельно* — все це злібні вигадки *врагов Советской власти*. І коли він запитав її, чи все понятно, то вона відповіла: “*Да, понятно!*”

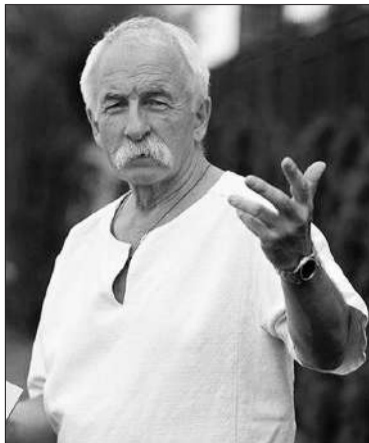
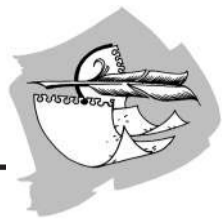
Від тої розмови і покладеної на неї місії їй розхотілося їхати у Львів. Але залишитись у колгоспі, пропадати на буряках і рятуватись від залишань постійно п'яного голови колгоспу та вислуховувати *правуючення* парторга їй ще більше не хотілося, і вона вирішила будь-що-будь їхати на ту Западню.

Проте не все склалося, як вона планувала. В екзаменаційній комісії їй сказали, що конкурс на українську мову та літературу дуже великий — по п'ять-шість абітурієнтів на одне місце, і вона наврод чи має шанс. А от на російську мову та літературу є навіть надобір. і вона може вступити, тим паче, що вона зі Східної України, а там всі говорять поросійськи. Це кольнуло їй в серце і заболіло, що так думають про них, але не заперечила. Знала, що тим може накликати на себе біду.

Твердо вирішила, що повертатися додому не буде. Погодилась на російську. Її, звичайно, мучила совість, що вона з Шевченкового краю, а вчиться на вчительку російської мови. Вже з перших днів перебування у Львові відчула, як тут ставляться до братів-визволителів, і їй боліло, що її сприймають за таку саму.

Львів приголомшував її. Раніше вона ніколи не була у великому місті, навіть у своєму обласному, а Київ бачила лише з вікна вагона, коли їхала у Львів.

Далі буде.

Юрій КОВАЛІВ,
доктор філологічних наук, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка

Закінчення.

Поч. у ч. 43, 44, 45 за 2017 р.

За спогадами О. Ольжича, ув'язненого в Тячеві, “мадярський терор лютував без стриму кілька тижнів”. Війна, принесена в Карпатську Україну угорськими фашистами, мала виразну етноцидну мету — ліквідацію українства на його споконвічних землях. “Варто було, щоб хтось вказав на мене, що я українець, і мене могли знову заарештувати”, — згадує Ю. Химинець, якому вдалося вирватися з ув'язнення, як і М. Чирському, У. Самчуку, О. Ольжичу... Вилучалися з обігу книги Ю. Боршош-Кум'ятського, В. Гренджі-Донського, Миколаї Божук, І. Колоса, Марка Бараболі та інших письменників, натомість заохочувалася російськомовна “творчість” та діяльність штучного Подкарпатського общества наук. Не спромігшись досягти повної мадяризації Закарпаття, Угорщина запроваджувала провокативне русинство, обстоюване сумнозвісними А. Бродієм і С. Фенциком. Проте завдяки неймовірним зусиллям колишніх активістів “Просвіти” й “Учительської громади” вдалося зберегти творчий потенціал українства на замордованій мадярами Срібній землі в період Другої світової війни. Історичні уроки Карпатської України — незаперечні.

Дискримінаційні заходи активізувала й більшовицька Москва, яка змушена була тимчасово поступитися перед хвилею національно-свідомих рухів у союзних республіках, названих “коренізацією”. В Україні цей процес відомий як українізація. До такого кроку компартія спонукав крах сподівань на світову революцію, внутрішньофракційна боротьба, що відволікала від культурницьких теренів, які радянська влада поступово перетворювала на сектори народного господарства. Українізацію підтримували й реалізували переважно націонал-комуністи, які спростовували провокативну псевдотеорію “боротьби двох культур”, обстоювану другим секретарем ЦК КП(б)У Д. Лебедем. На підставі постанови Президії ВУЦВК (30 квітня 1925 р.) почала діяти очолена В. Чубарем Всеукраїнська комісія українізації, що мала сферу своєї компетенції і в межах УСРР, і поза ними (Кубань, Зелений Клин, Воронежчина, Кобринщина тощо). Підсумком її роботи став “скрипниківський правопис”, затверджений М. Скрипником 6 вересня 1929 р., опрацьований державною Комісією для розробки правил правопису української мови. У ньому було враховано результати дискусії між прихильниками етнографізму (врахування діалектів і архаїзмів) та синтетизму (мовний пуризм), розв'язано лінгвістичну проблему, нормалізовано літературну мову, збагачену живонародною, розро-

Дантові кола репресій України міжвоєнного двадцятиліття

блено фахову термінологію. То була подія надзвичайного значення в історії українського народу, коли найдавніша мова нарешті набула не лише наукового, а й національного осмислення як онтологічна категорія, завдяки великій праці фахівців — першорядних філологів. Слава Богу, що тоді в цю справу не втручалися політики, які очікували свого слушного моменту. Відбулося розширення національної освіти: 80% початкових і середніх шкіл, де раніше панувала російська мова, здійснювали навчання українською. Українізація преси сягнула 89%. Переживала потужне піднесення українська література, сценічне мистецтво й кінематографія. Йдеться про унікальну добу культурного відродження України, що охопила не тільки всі її мистецькі, лінгвістичні й етнічні сфери, а й стимулювала розвиток літератури й культури національних меншин, які відкривали свої польські, російські, єврейські, татарські, грецькі, болгарські, румунські школи, поширювали власні періодичні видання, формували вищі навчальні заклади, як Польський ІНО в Києві, Ново-Полтавський єврейський сільськогосподарський інститут тощо. Яка ще країна могла похвалитися тоді (і сьогодні) схожими успіхами й толерантним ставленням до нацменшин? Хіба що міжвоєнна Чехо-Словаччина. У міжвоєнній Польщі, правда, діяв Український науковий інститут, але з обмеженими правами, виходила українська періодика — під пильним наглядом цензури.

Компартія не дозволяла розвиватися будь-яким тенденціям поза її контролем. Вона під гаслами “пролетарського інтернаціоналізму” й “дружби народів” завжди приховувала імперський інстинкт “третього Риму”, неовалуєвські інтенції. Її непокоїв розмах українізації, як і психотип українського селянина, який чинив спротив руйнівній політиці радянської влади, яка приборкала його тотальним голомором, заселивши вимерлі села Донеччини, Дніпропетровщини, Харківщини, Одещини, Кіровоградщини ешелонами росіян, свідомо закладаючи, як і польські осадники чи румунські офіцери: “переселенці”, прецедент демографічного викривлення українського життєвого простору, поширення “русского міра”. Після усунення О. Шумського з посади наркома освіти УСРР (1927), 1930 р. було закрито Центральні державні курси української мови, 1932 р. — українські школи всіх типів та періодичні видання за межами УСРР. Постріл М. Хвильового (13 травня 1933 р.) засвідчив крах націонал-комуністичних, в основі своїй боротьбистських ілюзій, зумовив суїцид М. Скрипника (7 липня 1933 р.). Нарком відчув у самогубстві прозаїка попередження для себе. Він ще вірив у комуністичні фанти, у перспективу неприйнятної для диктатури пролетаріату українізації, приреченої на згортання і ліквідацію. Від самогубства колишнього наркома юстиції й освіти минуло кілька місяців, щоб він з комуніста перетворився на фашиста, що засвідчує стрімкі зміни в риторичі радянського режиму. Загибель М. Скрипника мала й інші мотиви. 23 лютого 1933 р. за рішенням політбюро ЦК КП(б)У його було призначено головою Держплану УСРР та заступником голови Раднаркому УСРР. Звільнену посаду наркома освіти обійняв

В. Затонський. Обов'язки першого заступника виконував А. Хвиля, який, не гаючись, на підставі щойно сформованої комісії для перевірки стану на “мовному фронті”, надіслав до політбюро доповідну записку з питань мовознавства, звинуватив М. Скрипника в “буржуазно-націоналістичній лінії у питаннях створення української термінології”. Відразу з'явилася стаття “Викоринити, знищити націоналістичне коріння в мовному фронті” зятятого партфункціонера. Автор вимагав негайно припинити видання всіх словників, переглянути український правопис і термінологію, узгодити їх із російськими, забезпечити “дальший розвиток радянської культури на мовному фронті” дійсно більшовицькими шляхами, як того вчив нас Ленін, як цьому вчить нас Сталін” (“Більшовик України”. — 1933. — Ч. 7—8). Спеціально створені “лінгвістичні” групи швидко замінили “націоналістичні” поняття на неоквоверні інтернаціоналізми. 27 червня 1933 р. в харківському будинку працівників освіти А. Хвиля (“Стан на мовному фронті”) доводив, що Наркомос “потурав шкідливим елементам” Інституту наукової мови при ВУАН, “провадив свою корисну роботу для петлюрівців і шкідливу для робітників і селян контрреволюційну роботу” (“Комуніст”. — 1933. — 29 червня). Таким чином формувалася “громадська” думка про “скрипниківщину”, затверджена в документах політбюро ЦК КП(б)У (7 липня 1933 р.). Листопадовий об'єднаний пленум ЦК і ЦКК (1933) ухвалив резолюцію, в якій засуджував “націоналістичний ухил в лавах партії, що його очолював М. О. Скрипник”, оголошений “ворогом народу”, що означало ліквідацію українізації. “Викриття” колишнього наркома освіти розв'язало руки радянській владі, аби із системи Наркомосу УСРР “вичистити” 2000 націоналістичних елементів”, 300 наукових та редакторських працівників, репресувати безпосередніх учасників українізації (з 84 репресованих учених-мовознавців було знищено 62) і письменників “попутників”, передусім учасників Літературної дискусії 1925—1928 років. Зазнав погрому НДІМ (Науково-дослідний інститут мови), що нібито займався “війовничою програмою українського фашизму в мовознавстві”. Натомість відкрився простір безперешкодної розсіянізації, замаскований під гасло “пролетарського інтернаціоналізму”, що негативно позначилося на художній літературі, принесло промовисті результати: коли в 1930 р. з'явилася 6394 назви українських книжок, то в 1937 — 2566. Українська мова як запорука національного буття опинилася завдяки неабияким зусиллям компартії в розряді другорядних, “неперспективних”. Здійснювалося гірке передбачення М. Хвильового, що “українська мова, в кращому разі, стане з обов'язковою державною мовою факультативною”.

Письменники одними з перших відчули отруйний подих лінгвоциду вже після ліквідації українізації на Кубані (1932), сприйнявши її як “пролог до ліквідації українізації в Україні”, як лиховісне передчуття “неминучості витиснення української культури російською”. Воно підтвердилося зі сторінок газети “Комуніст” від 16 грудня 1933 р., де з'явилася редакційна стаття “Зміцнити керівництво націо-

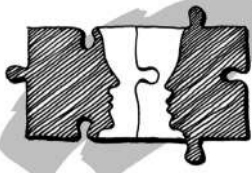
нально-культурним будівництвом”. Швидкими темпами переписали та прийняли новий “Український правопис” (1933), тобто відбулося безпрецедентне спотворення “скрипниківського правопису”, підверстаного під російські зразки завдяки ментально чужому для українства “великому філологу” Науму Кагановичу — брату лиховісного Л. Кагановича. Тоді ж було закладено “радянсько-російську норму української мови”, що призвела до обвального руйнування автентичної мовної норми. Підлягали негайній забороні підручники й посібники “Початкова граматики української мови” Олени Курило, “Курс історії української мови” П. Бузука, “Норми української літературної мови” О. Синявського, колективне видання “Підвищений курс української мови” за редакцією Л. Булаховського. Розпочалася тотальна нівелізація небезпечною для комуністичного режиму національної свідомості, тому з'явилася постанова Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б) від 16 травня 1934 р. “Про викладання громадянської історії”, повідомлення Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б) від 27 січня 1936 р. “Про життя заходів до створення нових підручників історії”, в яких накладалося табу на адекватне, не класове розуміння національної минувшини неросійських народів.

Ігри з коренізацією завершило безальтернативне рішення жовтневого пленуму ЦК ВКП(б) (1937) про нагальне запровадження російської мови в школах національних меншин, що відгукнулося в шовіністичній постанові ЦК КП(б)У “Про реорганізацію національних шкіл в Україні” від 10 квітня 1938 р., в якій викладання місцевими мовами проголошено “недоцільним і шкідливим”, кваліфіковано вогнищами “буржуазно-націоналістичного, антирадянського впливу на дітей”. Практика лінгвістичної ксенофобії непокоїла навіть деяких комуністів, наприклад, Надію Крупську, якій здавалося, що “починає показувати різкі великодержавний шовінізм”. Насправді він постійно почувався при силі, засвідчений постановою РНК СРСР та ЦК ВКП(б) “Про обов'язкове вивчення російської мови в школах національних республік та областей” від 13 березня 1938 р. Відразу з'явилася спільна постанова Раднаркому СРСР та ЦК КП(б)У від 20 квітня “Про обов'язкове вивчення російської мови в неросійських школах України”. 8 травня було ухвалене спеціальне рішення політбюро ЦК КП(б)У “Про складання нового українського правопису”, що вихолостив природну українську мову, повністю адаптовану під російську, свідчив про безперешкодну реалізацію в УСРР виробленої в Москві “мовної політики”. Обвальне руйнування національної культури більшовики цинічно називали “боротьбою за українську культуру” (І. Дзюба). Пізніше П. Поштишев, не позичаючи в сірка очі, звинувачуватиме українську інтелігенцію, ніби вона гальмувала процес культурного будівництва й чинила “шалений опір українізації” (“Комуніст”. — 1935. — 6 березня). Компартія ще раз продемонструвала вміння перекидати власні злочини на інших, часто на жертви своїх репресій — активних учасників небезпечною для неї національного резистансу.

Органи радянської влади в УСРР отримали відповідні санкції безпосередньо від Й. Сталіна на XVII з'їзді ВКП(б), який наголосив, що, на противагу великодержавному шовінізму, “головну небезпеку складає” “місцевий націоналізм”, “з яким перестати боротися і якому дали, таким чином, розростися до державної небезпеки”. Інструктивне формулювання генсека підсумувало думки партфункціонерів, бо він майже дослівно повторив слова В. Затонського, мовлені на січневій сесії ВУАН (1934), що “український націоналізм на даному етапі став головною небезпекою”. Це стосувалося й української мови, приреченої також на “великий терор”.

Знання минувшини потрібне не тільки для задоволення гносеологічних потреб, а й для засвоєння драматичних, часто трагічних уроків, аби не повторювати колишніх помилок, не потрапляти в нові, насправді аналогічні пастки не завжди прихильної до українства дійсності, знаходити адекватну відповідь на її суворі й невблаганні виклики. Дуже добре, що сучасна Україна після багатьох “спроб і помилок” засвідчила своє державницьке мислення толерантним законом “Про освіту”, що, на жаль, викликав хвилю спротиву сусідів. Конфлікт інтерпретацій у такій ситуації цілком бажаний, але за умови, що опоненти чують один одного, коли вони здатні зіставляти (не протиставляти) відмінні погляди, аби на їх перетині знайти спільну семантичну вісь, що може привести до пошукової істини. Очевидно, варто вимагати і від сусідів дотримання статусу нацменшин, прописаного в українському Законі “Про освіту”, бути твердим і послідовним у своїх судженнях під час переговорів з ними. Врешті-решт час не тільки входить в історію, а й бути нею, бути її повноцінним суб'єктом, якого поважають. А втім, я не політик, тому трактую дійсність як філолог, як історик літератури, виходячи з розуміння, що вона, ставши суверенним сегментом людського світу, невіддільна від соціуму, що між ними існують прями і реверсні зв'язки через мову як основу буття. В українському просторі такою була, є і лишається українська мова, а вона, за словами Т. Шевченка, “знаєть од Бога”.

P. S. Ще кілька зауважень до Закону “Про освіту” України. У ньому, попри те, що констатовано права освітньо-мовного сенсу, однак не прописано відповідні й необхідні обов'язки і українців, і представників нацменшин, не окреслено шляхів, засобів і механізмів реалізації цього документа, не враховано психолінгвістичного й демографічного стану в Україні, де століттями панували іномовні структури, зумовлюючи деформацію національної свідомості автохтонів, руйнуючи культурну й етноментальну інфраструктуру корінної нації. Тому досі мають слушність спостереження Б. Грінченка, сформульовані під час його полеміки з М. Драгомановим (1892—1894): коли ми розмовляємо по-московськи, то й думаємо по-московськи. До цього можна додати: то й діємо по-московськи. Такі психологічні тонкощі завжди використовували й використовують апологети “русского міра”, а також угорського чи румунського. Вони нехтують тим, що український Закон “Про освіту” обстоє гуманістичні цінності, повагу до іншого, поділяє думку про єдність світу в його розмаїтті, зокрема мовному, при збереженні визначального статусу державної мови, без якого Україна неможлива в іманентному сенсі.

Майстер парадного портрета

Надія КИР'ЯН
Фото автора

Григорій Ксьонз народився у Миргороді. У дитинстві після тяжкої недуги втратив мову і слух. Спеціальної освіти не мав. Малярства навчався у місцевого художника Михайла Химочки та інших миргородських майстрів, народного маляра Д. Рудича з міста Хомутець, Я. Отришка з Ромен.

Григорій Ксьонз малював пейзажі, натюрморти, ікони. Але найбільше — портрети місцевих мешканців, які виконував на замовлення, мандруючи селами Полтавщини. Цей жанр сучасні дослідники визначають як святковий (парадний, репрезентативний) портрет. Тривалий час його роботи були невідомі широкому загалу, а в 1930-ті деякі люди навіть приховували ці роботи, боялися звинувачення в націоналізмі, оскільки переважна більшість із них були в українських костюмах, на тлі чудової української природи.

Першим творчістю Ксьонза зацікавився директор Полтавського художнього музею Кім Скалацький, який натрапив на його роботи, шукаючи на Миргородщині образ святої Магдалини для садиби Івана Котляревського, оскільки за життя письменника там висіла саме така ікона.

Згодом велику пошукову й дослідницьку роботу провела працівниця Миргородського краєзнавчого музею Людмила Розсоха, яка розповідала, що картини митця знаходили у людей навіть на горищах, у теплицях тощо. Не всі розуміли мистецьку цінність цих робіт.

Нині картини Григорія Ксьонза зберігаються у Миргородському краєзнавчому музеї, Миргород-

У селі Токарі Лохвицького району Полтавської області відкрили пам'ятник художникові Григорію Ксьонзу (1874–1947).

ському літературно-меморіальному музеї Давида Гурамівлі, Полтавському художньому музеї, Національному центрі народної культури “Музей Івана Гончара”, багатьох приватних колекціях в Україні та за кордоном.

Найбільше для популяризації Григорія Ксьонза зробив Сергій Козлов, художник, мистецтвознавець, директор Духовно-культурного центру імені преподобного Паїсія Величковського, який діє при Полтавському Свято-Успенському кафедральному соборі УПЦ КП.

Він підготував до друку монографію “Григорій Ксьонз”, надав матеріали для створення про нього документального фільму. Дослідник на сьогодні встановив, що пензлю Ксьонза належить близько тисячі робіт, відшукав оригінали картин, їхні фото, нові свідчення про його життя. Він ініціатор встановлення пам'ятника митцю: збирав кошти, домовлявся та діставав матеріали, брав участь у будівництві. Ініціа-

тивам активістів в усьому сприяла сільська влада Токарів. Пам'ятник відкрили на кошти меценатів, без підтримки держави. Він виконаний у стилі українського модерну, який розвивався на початку ХХ століття, коли активно творив художник. До слова, 2014 року тут відкрили меморіальну дошку митцеві. А навесні цього року художники Полтавщини провели пленер “Шляхами Григорія Ксьонза”.

У відкритті пам'ятника взяла участь делегація з Полтави, Миргорода, Лохвиці: представники культури, владних структур і громадських організацій, мешканці села Токарі.

Григорій Ксьонз жив дуже бідно, пережив важкі роки революції, колективізації, Голодомору, війни. Однак зумів реалізувати свій талант завдяки Божій іскрі, передачі прагнення своїх земляків до краси та гармонії, залишити нащадкам святкові портрети простих українців, долучити їх до історії своєї землі. Про це говорили всі промовці.

«До серця людського»

Літературний вечір пам'яті, присвячений творчості видатного українського поета Володимира Коломійця

Захід відбувся у Спільці письменників України. Координатори проекту — народна артистка України, перший міністр культури незалежної України, драматург, завідувач кафедри сценічного та аудіовізуального мистецтва Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Лариса Хоролець та відмінник освіти України, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри української та іноземних мов Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Ірина Сафонова.

Ірина САФОНОВА,
кандидат педагогічних наук, доцент

Володимир Коломієць — унікальна постать не лише в українській літературі, а й у вітчизняній культурі, політиці, філософії... Автор понад 40 книжок віршів, поем, есе, публіцистичних статей. Він створив неповторний поетичний світ чистих, високих почуттів та глибинної філософії, з чітко означеним ритмічним контуром, самобутньою ритмомелодикою і оригінальним словниковим ландшафтом. Твори Володимира Родіоновича перекладено російською, білоруською, вірменською, чеською, словацькою, болгарською, польською, сербською, румунською, італійською та іншими мовами. І сам поет працював у галузі поетичного перекладу з іноземних мов українською. Він досліджував українську міфологію, етимологію та мову, цікавився есеїстикою та народознавством. Лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка за збірку поезій “Золотосинь”.

Творчість Володимира Коломійця актуальна і сьогодні, хвилює і цікавить молоде покоління українців.

На заході завдяки дружині поета Олесь Князеньку (теж поету) була представлена книжково-ілюстраційна виставка, присвячена творчості Володимира Коломійця “Поки ще світить Сонце...”.

Розпочали Літературний вечір студенти Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтва, вони висловили свої теплі почуття до Володимира Коломійця та його творчості. Режисер-постановник яскравого дійства — старший викладач кафедри режисури цього ж закладу Ігор Грінберг.

Творчо заявили про себе на Літературному вечорі пам'яті “До серця людського” студенти пер-

шого курсу Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Інституту сучасного мистецтва спеціальності “Сценічне мистецтво”: Верхняк Марія, Бибочка Владислава, Дринь Владислав, Іванникова Богдана, Завалій Юлія, Мороз Діана, Перепелицина Олександра, Петько Олександра, Починок Тетяна, Субота Євген, Хоролець Сергій, оригінально подав поезії В. Коломійця студент I курсу Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Інституту практичної культурології та арт-менеджменту спеціальності “Менеджмент соціокультурної діяльності” Калита Арсеній та неперевершено декламувала поезії майстра пера актриса Вікторія Микитенко.

Вступне та заключне слово лунало від найкращого друга Володимира Коломійця — Вадима Крищенко, українського поета-лісника, заслуженого діяча мистецтв України, народного артиста України, заслуженого працівника культури, члена НСПУ, лауреата багатьох літературно-мистецьких премій, Кавалера багатьох державних нагород. У виступі він акцентував на багатогранності таланту і яскравій особистості В. Коломійця.

Теплі та душевні спогади про неперевершеного Володимира Коломійця звучали з уст Івана Драча, поета, перекладача, кіносценариста, драматурга, державного і громадського діяча, Героя України, та багатьох інших друзів, колег, учнів видатного Володимира Родіоновича Коломійця.

На завершення Вадим Крищенко подякував всім учасникам змістовного і корисного заходу, бо, увійшовши у цей поетичний світ, кожний відкрив для себе щось нове, незвідане... Така незглибима природа справжньої літератури і мистецтва — наповнювати нас красою, силою, естетикою і творити в ім'я високих почуттів та національних ідей!

Лариса КАНЕВСЬКА,
літературознавець, к. ф. н., м. Київ

Ані осіння сльота, ані відстань не стали перешкодою для зустрічі знавців і шанувальників творчості Григорія Костюка. Як і людей, які його знали особисто або відвідували вченого в США, де він прожив другу половину свого життя. В урочистостях узяв участь син Григорія Костюка — учений-астрофізик і член управи УВАН Теодор Костюк, який спеціально для цього приїхав зі Штатів. Він поділився з присутніми спогадами про батька та його найближче літературне оточення, щедро проілюструвавши свою розповідь невідомими світлинами з родинного архіву.

Надзвичайно цікавою і змістовною була доповідь знаної дослідниці й видавця творчого доробку Г. Костюка Надії Баштової про листування Ю. Шевельова і Г. Костюка періоду МУРу (1945–1949 рр.). Професор Володимир Панченко розповів про Г. Костюка як фундатора винниченкознавства, а відомі літературознавці Сергій Гальченко й Ігор Набитович порушили у своїх доповідях різноманітні аспекти видання та дослідження Г. Костюком спадщини Михайла Драй-Хмари, які, сподіваємося, вийдуть згодом окремим збірником наукових праць на пошану видатного літературознавця.

У рамках конференції відбулися три круглі столи в різних навчальних закладах міста: “Ручкописна і малярська спадщина Т. Шевченка: проблеми пошуків і проблеми публікації” (модератор С. Гальченко); “Етнопсихологія та українська література

Пам'яті Григорія Костюка

25 жовтня виповнилося 115 років від дня народження видатного українського вченого-літературознавця, критика, публіциста, мемуариста і громадського діяча Григорія Олександровича Костюка (1902–2002). Із цієї нагоди у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка відбулася Міжнародна наукова конференція “Григорій Костюк та його доба”. Її організаторами виступили факультет української філології та журналістики й кафедра історії української літератури та компаративістики університету, а також Українська вільна академія наук у США.

(на прикладі подільського письменницького роду Федоровичів)” (модератор І. Набитович); “Поезія Ліни Костенко: подільські і не-подільські сторінки” (модератор В. Панченко). Надія Баштова і Теодор Костюк прочитали для учасників наукового зібрання та студентів Кам'янець-Подільського університету публічну лекцію з циклу щорічних лекцій пам'яті Івана Огієнка “Праця моя — це не амбіція”: літературний портрет Григорія Костюка у контексті епохи”.

А на малій батьківщині Гри-

горія Костюка, у його рідному селі Боришківці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл., на фасаді школи, яка тепер носить його ім'я, 27 жовтня було відкрито меморіальну дошку вченому. Ось так — у шані й бронзі, через роки замовчувань подиву гідного творчого доробку — повертається один із наших достойників на рідну землю. Відрадно, що на розлогій мапі України з'явився ще один острівець історичної пам'яті — пам'яті про Великого Українця.

«Ой піду я до млина...»

У нашому нелегкому і тривожному сьогодні не часто можна радіти подіям відродження того, що становить історико-культурну цінність. Досить часто доводиться громадськості боротися і з владою, і з тими скоробогатками, які готові заради власної вигоди зруйнувати те, що вкрай необхідно зберегти як об'єкт культурної спадщини. Бажання вивищитися, піднятися своїми віллами й котеджами над усіма, — не зупиняє діловарів перед знищенням унікальних природних заповідників, пам'яток історії, архітектури. Власні шкурні інтереси стають вищими над інтересами національними. А частенько й чиновники від культури (напевно, не без вигоди для себе) за шматочок ковбаски віддають перевагу не інтересам держави, а чийсь приватним. І таке твориться в Україні впродовж останніх двох десятиліть...

Сергій ГАЛЬЧЕНКО,
почесний мешканець села Пустовіти

Подія, яка відбулася 3 листопада 2017 року в селі Пустовіти (раніше — Пустовійти) Миронівського району на Київщині, вийшла далеко за межі району та області. Нарешті відреставрували й повернули до робочого стану унікальний вітряк, який збудував народний умілець пустовітєвець Кузьма Дрига ще 1902 року.

Подібних архітектурних шедеврів в Україні майже не збереглося, а тому й увага до такої пам'ятки має бути особливою, тим більше, що цей вітряк цілком “працездатний” і може давати, як і раніше, високоякісне петльоване борошно. Як 115 років тому.

Розповідають, що Кузьма Денисович Дрига (1852—1929) збудував цього велетня на південній околиці села спочатку як восьмикрилого вітряка. Його верхівка, на якій були закріплені крила, при зміні напрямку вітру з допомогою того ж таки вітру поверталася проти нього. І гігантські крила починали рухатися і приводити в рух усі непрості млинарські механізми. Але потужність восьмикрилого вітряка була завеликою, тому Кузьма Денисович, як розповідали його сучасники, змушений був переобладнати свого красеня на чотирьокрилого, як і два типові його ж українські вітрячки, що стояли поруч і теж перемелювали все селянське збіжжя.

А за річкою Расавакою на Гуківці було ще два вітряки, збудовані Кузьмою спільно з іншими пустовітєвцями. А на інших вулицях — теж вітряки.

Селяни вирощували зерно, яке треба було перемелювати на борошно, адже хліб був основним продуктом харчування.

Старожили розповідали, що на вулиці Гуківці жив гарний господар, теж Кузьма, в якого було сімнадцятеро дітей. До столу сідало обідати двадцять п'ять душ-їдців, а тому випікали хліб щодня. Але сталося велике лихо, яке знищило цю родину, — їх розкуркулили. Коней, волів і всю худобу й сільгоспремнанент забрали до новоствореного колгоспу, а сім'ю взимку примусово вивезли на залізничну станцію. Щоб діти не позамерзли в дорозі, їх у саях прикрили соломкою. І сліду не залишилося від цієї трудолюбивої сім'ї...

Кузьма Дрига вже в ранньому дитинстві щось намагався майструвати. Його найбільше приваблювали вітрячки, які він робив із деревини і ставив на узвишсях. Люди милувалися тими недитячими забавками і передбачали їхньому творцеві гарне майбутнє, адже без млина в селі хліба на їстимеш. То вже радянська влада змусила хліборобів повертатися до кам'яного віку і на жорнах і різних круподерках перемелювати вирощене зерно.

А Кузьмі хотілося чогось такого, чого ще не було не лише в Пустовітах, а й у всьому Канівському повіті, а можливо, і в Київській губернії.

Очевидно, як син небідного господаря, він ходив до церковно-парафіяльної школи, і, без сумніву, не міг не звернути на себе уваги місцевого священника Меляницького.

Сидячи на місці, тобто лише в рідному селі, не навчившись робити ту справу, до якої лежала душа талановитого українця. Він, напевно, добре знав навколишні села і ті вітряки й водяні млини, які будували господарі на річці Расаваці і на притоках бурхливої і повноводної Росі.

Кузьма Дрига був, напевно, першим пустовітєвцем, який подався у далекі мандри, щоб навчитися будувати те, чого не будували його земляки.

Кажуть, що наприкінці XIX століття він побував у Франції, де попрацював і набрався досвіду в багатого млидаря. Мрія потрапити до Голландії не збулася, але набутий у Франції досвід, очевидно, й інженерна наука, яку Кузьма осягнув своїм допитливим розумом, стали основою його майбутньої справи.

Повернувшись до рідного села, Кузьма Дрига заходився будувати те, що бачив за кордоном і чого ще не було в його краях. Очевидно, на зароблені гроші придбав необхідні механізми і пристрої за кордоном, бо згодом на залізничну станцію Миронівка прийшов великий багаж. Можемо сьогодні лише уявити, як були доставлені чотири величезні камені, названі в народі “французами”. Вони перемелювали пшеницю на високоякісне борошно, яке там же, у млині, пересівали на спеціальних ситах, і задоволені селяни везли із млина “петльовку”, а окремо — висівки.

Ще в дитинстві мені доводилося чути від батька і різних людей багато розповідей про історію будівництва цього красивого млина. Насамперед, як насипали штучну восьмиметрову могилу, яку необхідно було утрамбувати. Для цього щовечора на зведеній за день землі чи глині влаштували для місцевих парубків і дівчат танці, для яких майбутній господар наймав музику. А основою вітряка мав стати п'ятнадцятиметровий дубовий стовп, якого зодчий вибрав у ольшаницькому лісі. Навіть те, як Кузьма перехитрив, а точніше, — перемудрив лісника, який пообіцяв йому подарувати велетенського дуба, якщо той спроможеться повантажити і вивезти обрану ним деревину з лісу. Кузьма викопає довгу траншею, в яку заїхали кілька з'єднаних повозок, а зрубаного дуба спеціальними пристроями підкотили до траншеї і поклали на

Дмитро ПАВЛИЧКО

Вітряк у Пустовітах

Вітряк у Пустовітах меле збіжжя,
На крилах дужих в небеса зліта.
Мірошник бачить з неба Запоріжжя
Та по Дніпру до Києва міста.
А вітер творять синьо-жовті крила,
І він летить, як прапор серед хмар,
І відривається від небосхила,
І молиться за нього наш млинар.
Він знає вже: на берегах Славути
Замовк, затих давно козацький
млин.
Там не бандуру, балалайку чути.
Там рідний хліб гіркий, немов
полин.

Над мельником стоять високі зорі,
Немов хліби рум'яні й калачі.
А синьо-жовтий вітер віє д'юрі,
А потім рветься в Київ — грім вночі.
Він залітає в хижку урядову,
Він вікна відчиняє і надвір
Виносить сміття і промов полову,
І весь брехливий, дорогий папір.

Вітряк у Пустовітах. Млин з Європи.
Але віки козацькі в нім живуть.
Під крилами скриплять могутні
стропи,
А крила, наче Дух, до бою рвуть.

Київ, 5.XI.2017 р.

гужовий транспорт. І — вїо на Пустовійти!

1902 року — у рік свого 50-річчя Кузьма Дрига реалізував свою мрію: збудував і запустив вітряк, який згодом історики архітектури назвуть “українським голландцем”.

Усі наступні 15 (до жовтневого перевороту) років династія талановитого майстра-млидаря дуже успішно вела господарство: у трьох млинах (два були типові українські вітряки, які повертали крилами проти вітру велетенськими дишлами) молили сини і зяті власника. Він добре дбав про своїх п'ятьох синів і чотирьох дочок: найстаршому Артемові подарував великого млина, Костеві і Фролові — малого, а Андрію й Авраму — старенького вітряка. Не обійдені були батьковою щедрою ласкою і дочки Настя, Приська, Явдоха і Антоніна.

У село Пустовіти (тепер чомусь змінено назву на Пустовіти; добре хоч не *Пустоцеїми*) везли молоти з ближніх і далеких сіл. Особливо популярним був великий вітряк, який на французьких каменях розмелював на борошно найкращі пшениці місцевих сортів. Змолоти в пустовітєвському млині борошно вважалося дуже престижно, а тому утворювалася черга людей із сусідніх сіл. Кузьміні доньки і невістки по кілька разів на день пекли хліб, щоб нагодувати приїжджих, для яких було облаштовано постійний двір. Здавалося, що млинарське господарство цієї великої родини працюючих людей розвиватиметься з кожним роком. У сім'ях синів і дочок було від двох до восьми дітей. Але налетіла червона мітла колективізації, і млини та будинки заможних хазяїв стали колективною власністю, а поважний і знаний на весь повіт Кузьма Дрига 1929 року у віці 77 років відійшов у засвіти. Усіх його дітей разом із сім'ями вислали в Сибір і Середню Азію. Власник красеня-вітряка Артем із сімома дітьми опинився за межами України. П'ять його синів (Григорій, Василь, Андрій, Йосип і Савка) полягли на фронтах Другої світової війни, а доньки Олександра і Катерина разом із матір'ю Параскою якось таки повернулися в рідне село. Артем Кузьмович помер на чужині.

Зазнали переслідувань усі члени цієї великої української родини: помірало від голоду у 1933-му, гинули на фронтах... Син Аврам якось повернувся із виселки, але згодом загинув на війні і він, і його син Макар...

Впродовж останніх двох десятиліть млин перейшов у власність від розваленого колгоспу імені Івана Франка до новоствореного Товариства з обмеженою відповідальністю “Пустовіти”. Пам'ятка стояла сиротою, а вітри й негода робили свою справу. Зовнішнє дощане облаштування руйнували вітри, повипадали на радість горобцям і голубам у вікнах шибки, і млин перетворився на їхню оселю. Зовсім розладнався і майже зруйнувався горішній поворотний механізм. Спроби пустовітєвців порятувати вітряк від саморуйнації були марними, адже треба чимало коштів на реставрацію.

І от лише 2017 року, коли ТОВ “Пустовіти” очолив молодий і енергійний директор Володимир Ігнатенко, справа відновлення вітряка зрушила з місця. Основні фінансові витрати на реставрацію взяла на себе Агропромислова корпорація “Успіх” (генеральний директор Олексій Гузій).

Неодноразово приїжджав до села відомий фахівець дерев'яної української архітектури і, зокрема, вітряків, Сергій Верговський і надавав свої консультації і практичні поради, як саме не тільки реставрувати пам'ятку, а зробити її робочим млином. А вже ж, попри поважний вік (115 років) усі механізми вітряка збереглися у робочому стані.

Неабияку допомогу для упорядкування території вітряка надали місцеві мешканці, а внутрішнє прибирання та оздоблення інтер'єрів виконали співаки сільського хору “Радість” і його постійна співачка і організатор усіх культурно-мистецьких заходів Надія Желізна.

Пустовітєвці згадують історичні для їхнього села події, які відбулися в селі впродовж останніх двох десятиліть. Найперша подія — це освячення 9 травня 1990 року пам'ятника жертв голодомору 1932—1933 рр., яких тоді в Україні ще майже не споруджували. Радянський режим волів замовчувати цю трагедію геноциду українського народу.

8 жовтня 1995 року майбутній патріарх України-Руси митрополит Філарет освятив новостворений храм Івана Богослова, який впродовж п'ятнадцяти років був єдиною Церквою Київського Патріархату в Миронівському районі. А 8 жовтня 2006 року в селі відкрили пам'ятник Іванові Франкові — єдиний поки в Центральній Україні монумент на пошанування пам'яті Камєняра.

І от 3 листопада цього року в селі відбулася небуденна подія, учасниками якої стали почесні гості — Герой України, поет Дмитро Павличко, академік Микола Жулинський, подружжя музейників і культурологів Сергій Верговський і Раїса Свирида, відомий літературознавець Микола Сулима, а ще багато небайдужих людей, які долучилися і словом, і ділом до справи реставрації вітряка. Три священники Київського Патріархату отці Володимир, Ігор і Михайл освятили відтворену пам'ятку, а ветеран праці Андрій Гуленко і Анатолій Желізний здійснили запуск вітряка.

Історик-краєзнавець із Тарасівки з-під Києва Валентина Сизан виготовила, надрукувала і подарувала пустовітєвцям гарно ілюстрований кольоровий буклет “Пам'ятник втіленій мрії”, в якому репродуковано історичне фото родини Кузьми Дриги, на якому увічно дев'ятнадцять осіб.

Із небагатьох спадкоємців народного зодчого, які вижили після репресій і переслідувань, на святі була присутня його онука Лукія Стрекаль, якій вдячні нащадки вручили розкішну паляницю помолу 2017 року.

Нехай такий же святий хліб і надалі випікають у селі, яке славилося ткацтвом, млинарством і людьми, які мали золоті руки і світлий розум для творення добра на українській землі.

Барви, що в'яжуть з долею нації

— Яке місце Петра Гулина в українському мистецтві?

— У строкатому середовищі сучасних художників різних шкіл, напрямів, естетичних платформ є особистості, які не належать до жодних угруповань, не входять до тієї чи тієї професійної організації — от собі остронь вони і квіт.

Зміст діяльності цих митців бачиться лише post factum. Інколи вони залишаються в забутті або ж затінку явищ більш зрозумілих сучасникам. Однак із часом саме в творах цих художників проявляються визначальні симптоми доби, яка їх породила, видимі ознаки часу, у який вони працювали. Їхні доробки, відтак, стають набутком не вузько-регіональних, а світових обшарів.

До таких митців належить український художник Петро Гулин.

— Інколи час ламає митця, нав'язує йому свої стереотипи. І не так просто вистояти...

— Його діяльність протягом 1970—1980-х років минулого століття була “чужою” для радянської спільноти. Від початку творчої діяльності Петро Гулин безкомпромісно позбавлявся пут тоталітарної системи з її єдиною можливістю для творця методом соціалістичного реалізму. Жоден твір із його доробку не означений радянською урапатріотичною риторикою. Всупереч ідеологічним догмам того часу мистецтво Петра Гулина не просто стверджувало інший рівень естетики, інші стилістичні прийоми, орієнтацію на інші мистецькі критерії, а радикально виборювало право особистості на свободу творчості.

— Тоді де шукати витоків творчості художника? Знайти якісь впливи?

— Відхід від традиційного розуміння фігуративності, реактуалізація пластичного мовлення, форма, колір, нестандартність обраних сюжетів як засіб відображення індивідуальних філософем — ось фундаментальні базові принципи, яким художник не зраджує й досі. Стилістична манера Петра Гулина — явище, по суті, інтернаціональне. Його витоків в абстракціонізмі, експресіонізмі, сюрреалізмі, інших напрямках європейського модернізму. Можна перелічити низку імен відомих митців, співзвучність із творчістю яких неважко простежити в працях цього українського майстра: Міро, Клеє, Пікассо, Матіс... Однак, хіба справа тільки у співзвучності? Тут йдеться не про сліпе запозичення технічних прийомів, а свідомий вибір творчих практик як дороговказів для розбудови власної мистецької моделі. І головне — залишитися самим собою...

— Ви сказали, що стилістична манера Петра Гулина інтернаціональна. То, може, вона цілковито відірвана від українського ґрунту?

— У жодному разі... Особливого звучання творам художника додає присутність у них виразних національних барв. Тут йдеться не про механічне стилізування традицій пластичної спадщини народної культури або мови українського авангарду, а про глибокий духовний зв'язок автора з долею нації, до якої він належить: його знання історії вітчизняного мистецтва, вміння смакувати артефактами, спроможність відчути і повторити еманацию давнього мелосу в актуальному для сучасності варіанті. Все, створене Петром Гулиним, пронизує промінчик ментальної спорідненості то з колористикою українського народного вбрання, то з образами наївного малярства, ритмами гуцульського ткацтва або пластичними відкриттями українських митців початку ХХ століття, гармонійно поєднуючись із впізнаними прийомами світових практик. Образно і

Цьогоріч художник, заслужений діяч мистецтв України Петро Гулин відзначає своє 75-річчя. Художник-авангардист, чия творчість впізнавана в світі, не цурається різної техніки, чи то гуаш, акварель, станкова графіка, чи гобелени і розписи. Виставки творів митця відбувалися в багатьох містах і країнах, а самі твори перебувають у музеях і колекціях по всій планеті — від Австралії, США і Японії до Італії, Німеччини і Норвегії.

Про творчість художника розмовляємо із Зоєю НАВРОЦЬКОЮ, мистецтвознавцем, заслуженим працівником культури України. Зоя Михайлівна впродовж багатьох років цікавиться творчістю Петра Гулина і популяризує її.

вельми влучно про творчість художника висловився Роман Яців, професор, історик мистецтва: “Метафоричний світ Петра Гулина монтується з фрагментів літературних асоціацій, вихоплених з річища життя поетичних рефлексій, які неначе зустрілися в кольорових снах у незбагнених конструкціях смислів”.

— Творчість Петра Гулина знайшла своєрідне продовження в роботах його сина Назара, який, на жаль, так рано відійшов у заповість. То про Назарові роботи при відкритті однієї з виставок говорив професор Орест Голубець: “Коли писатимуть книгу про мис-

тежили, відкриваючись внутрішньому зору художника. Захоплюючись технічними доміанантами батька, естетизмом його формотворчих вирішень, Назар Гулин із належним пієтетом, однак безстрашно їх реорганізовував, актуалізував, додаючи їм нові модули мобільності сприйняття. Балансуючи на межі пристойного і непристойного, можливого і не зовсім, він ніколи не ступав на площину цинізму. “Вовчиця”, “Наречена”, “Брама надії”, “Арки”, “Той, що майже все бачить”, “Змучений легінь”, “Відчай”, “Незабаром він буде з нами” — площина кожного з цих (як і багатьох інших) полотен вабить чарами якоїсь особливої незнанної реальності. Навіть у композиції найменшого з них, окрім плану видимого, існує асоціативний пласт невидимого.

— На полотні у художника з'являється здебільшого те, що твориться в його душі... А чи можна було прочитати цей невидимий “текст” Назара, чи був він зрозумілим і відчутним людині, що споглядає його роботу?

— Реальність цього уявного світу Назара сповнена емоційними контрастами: від передбачення невідворотних катаклізмів та потрясіння до блаженної умиротвореності й гармонії. Відчуття тиші на полотнах художника зазвичай таїть у собі якась загадкове шепотіння, ледь чутне зігнання, приглушене звучання дівочого сопрано. Мабуть, усі ці образи — відлуння втомлених і нав'язливих спогадів, щира й захоплива оповідь художника про власні сподівання та невдачі, пристрасті, розчарування, тривожні дискурси любовних історій. Безпафосність творів Назара Гулина, повна відсутність у них вульгарного загравання із глядачем, ненав'язливий мотив сповідальності, що еманує протягом усього періоду їх споглядання, виокремлюють його доробок з-поміж когорти однолітків-сучасників, дозволяючи називати ім'я автора в числі тих, кого нині вважають виразниками духовних сентенцій ХХ століття.

— А що могло ще єднати творчості батька і сина, мати вплив на їх творчий розвій?

— Ще одне, безсумнівно, єдне художників батька і сина Гулиних — спільна alma mater — Львівське училище декоративно-

Репродукція картини П. Гулина “Поцілунок”

тецтво ХХ століття, там обов'язково буде присутньою творчість Назара Гулина”. А Ваше бачення його художнього доробку?

— Творчість Назара Гулина виростала на підґрунті пластичних принципів батька. Феєрична багатогранність яви, метафоричність мислення, шляхетність відчуття форми, спроможність надати незначній композиційній деталі значення сольної партії — це найважливіші риси, які поєднують такі два рівновеликі світи, як мистецтво Петра Гулина та Назара Гулина. Проте, оминувши спокусу наслідування візуальної мови Гулина-старшого, інтерпретування його стилістичних знахідок, Назару вдалося несподівано легко та безапеляційно розгорнути свій власний мистецький простір. Станковий масштаб невеликого за розміром малярства все ж дозволив йому втілити особисті задуми і адекватні часу ідеї. Далекий від актуальної у 1990-х роках соціально-політичної тематики, художник у своїй практиці ніколи не працював для масового глядача. Філософ за специфікою мислення, поет, самітник... Його аудиторія достоту елітарна. Мистецтво тиражування ідей — то не про цього молодого митця від Бога. Зображальні мотиви його творів пов'язані з витонченою чуттєвістю й мінливістю настрою: від безодні страждань до тихої лірики, лагідного смутку або вибухового еротизму.

— Які роботи, на Вашу думку, особливо характерні для стилю Гулина-молодшого, чим вони вирізняються?

— Глядач, який спроможний гостро бачити та глибоко співпереживати, відчитає у малярстві Назара Гулина панорамні, можливо, перепапокаліптичні видіння, що бен-

Репродукція картини П. Гулина “Полудневі подорожувачі”

Із циклу “Мої улюблені жінки”

прикладного мистецтва імені Івана Труша. В аудиторіях цього навчального закладу вони отримали добрий рівень знань і професійного вишколу. Попри всю відмінність естетичних платформ, творчість кожного з цих митців зростала на основі виразної мови декоративізму як головного стилістичного прийому. А це мало свої переваги в той соцреалістичний час: не пов'язаний із стратегічним завданням “правдиво відобразити світ у його революційному розвитку”, художник декоративно-ужиткового мистецтва володів відносно більшою свободою творчості, аніж вихованці інших художніх навчальних закладів радянської України. Однак, пори певну прогресивність Львівського училища ім. Івана Труша, воно, як і всі культурно-мистецькі установи Радянського Союзу, підпорядковувалося ідеологічним вимогам тоталітарної системи. Тиск на непокірний Львів у період студентства Петра Гулина був особливо жорстким. Інша річ, що викладачами училища часто були не комуністи-політруки, як, скажімо, в Києві, Харкові або Одесі, а художники довоєнного періоду, носії традицій європейської художньої культури. Навіть якщо дехто з них не займався педагогічною практикою, то вплив таких особистостей на розвиток молоді був дуже великим. Софія Караффа-Корбут, Вітольд Манастирський, Роман та Маргіт Сельські, Ярослава Музика, Карло Звіринський, Данило Довбошинський, Олекса Шатківський, Володимир Овсійчук... Протягом кількох повоєнних десятиліть під впливом цих митців вироста плеяда поборників ідеї вільної творчості, прихильників модерністичної мови сучасного мистецтва, які перебували в опозиції до тоталітарного академізму.

— Певне, немалу роль грає творче оточення в будь-якому виді мистецтва. Тут і обмін думками, і своєрідна конкуренція, і визнання (чи невизнання) колег...

— Яскравою постаттю поміж цієї когорти представників нової української культури (Любомир Медвідь, Іван Остафійчук, Іван Марчук, Дмитро Стецько та ін.) з часом стає Петро Гулин. Мешкаючи подовгу поза Львовом (Ужгород, Тернопіль), він завжди залишався носієм традицій львівської школи. Про його цікаві експерименти в царині малярства переповідали з уст в уста. Найбанальніші радянські виставки набували особливого змісту за участі творів цього художника. Творча молодь 1980-х прагнула потрапити на такі презентації. Ім'я Петра Гулина, як і багатьох його сучасників, поступово ставало легендою.

...Біжать неспинно роки, народжуються нові твори в художника, щоб тішити людські душі, піднімати ввись з житейських мулів, дарувати Свято.

Розмовляв Іван КОРСАК,
м. Луцьк

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Від традицій до модерну

“Сьогодні звучить українська музика. Всі її сприймають і люблять, вона надзвичайна. Бережимо, примножуймо, передаваймо з покоління в покоління нашу музичну спадщину. Я хочу, аби наш фестиваль отримав велику дорогу. Щоб він, як великий корабель, мандрував не лише Україною, а й світом, щоб у нас було багато закордонних гостей. Мрію, щоб фестиваль став міжнародним”, — так до учасників і гостей музичного форуму звернулася автор проекту та генеральний директор фестивалю, директор Київського академічного ансамблю української музики “Дніпро” Олена Кулик.

“Сьогодні ви почуєте прекрасні автентичні співи, які ми поєднуватимемо з сучасними напрямками. Тут будуть академічні колективи, які грають народну музику, поруч з ними виступатимуть молодіжні гурти, буде багато солістів. Ви почуєте музику від автентичної до фолк-року, від троїстих музик до етноджазу.

У фойє представлені народні строї з усіх регіонів України, а також сучасні строї. Радує те, що на фестивалі багато дітей. Майстри представляють народні інструменти — цимбали, кобзи, бандури, тут же ляльки-мотанки, а всі охочі можуть відвідати майстер-класи з лозоплетіння та соломоплетіння. Крім виступів на цій сцені у концертній залі відбувається відбір колективів. А основне наше дійство — гала-концерт, який протягом трьох годин представитиме всі барви нашого фестивалю”, — розповів арт-директор фестивалю Олексій Журавчак.

Першим на сцену фестивалю вийшов дитячий колектив “Зернятко”, який відкрив невідомі для більшості сторінки самобутньої трипільської культури. Після цього виступали десятки колективів, які представляли Україну від Донеччини до Карпат. А поруч можна було ознайомитися з виробами народних майстрів.

Заслужений майстер народної творчості України з гончарства Леся Денисенко-Єременко (м. Васильків) представила декоративні тарелі, іграшки-свищики з глини, сучасний посуд із традиційною настрівністю.

У майстрині по роботі з текстилем Катерини Потебенко (Київщина) ідея проекту “Кульки Долі” виникла під час боїв

У Києві в “Українському домі” відбувся перший етномузичний фестиваль “Віртуози фолку”, участь у якому взяли більше 200 музикантів і народних майстрів з усієї України. Уперше разом виступали народні фольклорні колективи, співаки та музиканти, а також представники сучасних напрямів, які “модернізують” традиційну народну музику.

за Донецьке летовище 2014 року. Щоб підняти настрій бійцям, котрі поверталися на ротацію, виготовила перші зразки. “Кульки Долі” — це плетені руками іграшки, оздоблені візерунками, які вишиті хрестиком і зібрані з усієї України. Також майстриня виготовляє українські віночки.

Микола Хорунжий із Кіровоградщини, окрім педагогічної діяльності та створення дитячих музичних колективів, виробляє цимбали. Виготовлення цимбалів — копітка справа, потрібно, щоб інструмент звучав і тримав музичний стрій. На цимбалах пана Миколи грають учні і студенти музичних навчальних закладів, артисти національних колективів України.

За три десятиліття своєї творчої і педагогічної роботи Володимир Віхренко з Вінниччини виготовив тисячу сопілок, на яких навчаються і грають діти та дорослі в Україні й за кордоном. Серед його робіт ансамбль сопілок. Сопілка денцівка — діатонічна та хроматична, сопілки альт, бас, джоломиги (дводенцівка), тилинки. Є серед робіт і серія окарин — “зокуль”, окарини-пікало, прима, альт, тенор, бас.

А заслужений майстер народної творчості України Іван Приходько з села Дударків, що на Київщині, понад три десятиліття працює у сфері декоративного розпису, народної іграшки. Його художній стиль неповторний, самобутній, ґрунтується на класичних традиціях народного мистецтва й водночас є новаторським. Твори митця прикрашають збірки багатьох музеїв України та інших країн, приватні колекції, виставлялися у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі.

Перед нагородженням лауреатів та дипломантів члени журі сказали кілька теплих слів.

Катерина Божко, заслужений діяч мистецтв України, фольклористка:

“Перший фестиваль “Віртуози фолку” засвідчив, що кожне село має свою культуру. А кожен з гостей цього свята згадав про своїх бабусь, про своє рідне гніздо, з якого він “вилітає” у велике життя”.

Володимир Паліковський, заслужений діяч мистецтв України, композитор:

“Ви сьогодні показали, що Україна є і завжди буде. Наскільки цікаві всі представлені колективи. Коли вирішували, кого нагороджувати, було непросто. Всі заслужують найвищих похвал”.

Петро Андрійчук, професор, секретар Всеукраїнської музичної спілки:

“Подія перевершила всі мої сподівання. Прекрасна конкурсна частина, дивовижна виставка і надзвичайно “гарячі” очі відвідувачів і слухачів.

Захоплююся глибинністю української пісні. Вважаю, що це одне з найве-

личніших явищ світової культури і мистецтва. Скільком напрямам вона дає поживу. Українська пісня — грандіозне явище, і я щасливий, що тут зібралися ті, хто її любить і хто їй служить”.

Лауреатами фестивалю стали: Народний театр фольклорної пісні “Дивина” з Донеччини, Юлія Вітранюк (солоспів), Олексій Павлечко (сопілка), Оксана Нікітюк (солоспів), Луцький ансамбль сопілкарів, гурт “Квітана”, гурт “FOLKY FUNKY”. Спеціальні відзнаки отримали: кращий сценічний образ — Марія Вікісіна, оригінальний сценічний костюм — Сергій Гаврилюк, приз глядацьких симпатій — фольклорний ансамбль “Крالیця”, відкриття фестивалю — гурт “MniShek”.

Увечері відбувся великий гала-концерт, до участі в якому запросили відомих виконавців народної музики Ніну і Тоню Матвієнко, ансамбль “Дніпро”, Кирила Стеценка, Романа Гриньківа, Руслану Лоцман, Тетяну Школьну, ансамбль “Берегиня” та багатьох інших.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2018

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 76

на 1 місяць	14 грн 56 коп.	на півроку	80 грн 90 коп.
на 3 місяці	42 грн 25 коп.	на рік	159 грн 20 коп.

Засновник:
Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітянської роботи

Ольга ЖМУДОВСЬКА

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Ольга ЖМУДОВСЬКА

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,

м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosivity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Інтерекспресдрук”,

вул. Сім'ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у листопаді — 15 200

Листування з читачами —

тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов'язкове.

Індекс газети

“Слово Просвіти” — 30617

